

પર્યાવરણ મિત્ર

પર્યાવરણ સુરક્ષા માટે સ્થાનિકથી આંતરરાષ્ટ્રીય સક્રિયતા જરૂરી

નવેમ્બર-ડિસેમ્બર 2023માં આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે બે ઘટનાઓ નોંધપાત્ર બની રહી. 13 નવેમ્બર થી 19 નવેમ્બર દરમિયાન કેન્યાના નૈરોબી ખાતે INC-3 (ઇન્ટરગવર્નમેન્ટલ નેગોશીએટિંગ કમિટી) ની ત્રીજી બેઠક મળી ગઈ. 29 મે થી 2 જૂન દરમિયાન ફ્રાન્સના પેરિસ શહેરમાં INC-2ની બેઠક યોજાઈ ગયેલી જેમાં Zero draft તૈયાર થયેલો તેમજ COP - 28ની કોન્ફરન્સ UAEના દુબઈ શહેરમાં 30 નવેમ્બર- 12 ડિસેમ્બર 2023 દરમિયાન યોજાઈ ગઈ.

“પ્લાસ્ટિક પોલ્યુશન” એ વિશ્વ માટે ચિંતાજનક અને ગ્લોબલ વોર્મિંગમાં વધારો કરનારો પ્રશ્ન છે. એટલે, UNEA (યુનાઈટેડ નેશન્સ એનવાયરોમેન્ટલ એસેમ્બલી)એ 2022 માં નક્કી કર્યું કે, 2024 ના અંત સુધીમાં પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણ અને ઉત્પાદન ઘટાડવા માટે લીગલી બાઈન્ડિંગ પ્લાસ્ટિક ટ્રીટી જરૂરી છે. તે માટે INC (ઇન્ટરગવર્નમેન્ટલ નેગોશીએટિંગ કમિટી)ની રચના થઈ. INC ની પાંચ તબક્કામાં મિટિંગો થશે. જેને આધારે આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે લીગલી બાઈન્ડિંગ (કાયદાકીય બંધનકર્તા) પ્લાસ્ટિક પોલ્યુશન રિડક્શન અને પ્લાસ્ટિક પ્રોડક્શન રિડક્શન અમલી બનશે.

નવેમ્બર – ડિસેમ્બર 2023		અંક 305 – 306
સંપાદન મહેશ પંડ્યા		સંપાદકીય માર્ગદર્શન ફાલ્ગુની જોષી
ફક્ત ખાનગી વિતરણ અને શૈક્ષણિક હેતુ માટે જ (અનિયતકાલીન)		

INC-2 જે પેરિસમાં યોજાઈ ગઈ જેમાં પ્લાસ્ટિક ટ્રીટી અંગે સર્વસંમતિથી Zero Draft તૈયાર થયેલો અલબત્ત INC-3માં નૈરોબી ખાતે Zero Draftને Draft-1 માં રૂપાંતરિત ના કરી શકાયો. તેલ ઉત્પાદન કરતા દેશો (સાઉદી અરેબિયા, રશિયા, ચીન, UAE વગેરે) પ્લાસ્ટિક પ્રોડક્શન ઘટાડવામાં સંમત ના થયા. આ દેશો પ્લાસ્ટિક પોલ્યુશન ઘટાડવા સંમત છે. પ્લાસ્ટિક વેસ્ટને એનર્જી ઉત્પાદન કે રિસાઈકલ કરવા કરવા તૈયાર છે. પરંતુ, મોટાભાગના દેશો માને છે કે પ્લાસ્ટિકમાં ઝેરી રસાયણો વપરાય છે એટલે તેને રિસાઈકલ કે એનર્જીમાં ફેરવવામાં પ્રદૂષણ થશે એટલે આવી જોખમી પ્લાસ્ટિક પેદાશો જ બંધ કરવી જોઈએ. હવે INC-4 કેનેડાના ઓટાવા ખાતે એપ્રિલ મહિનામાં યોજાઈ રહી છે ત્યારે આશા રાખીએ કે આ પ્લાસ્ટિક પોલ્યુશનના રાક્ષસને નાથવામાં બધા દેશોનો હકારાત્મક સહકાર મળે.

UAEના દુબઈ શહેરમાં UNFCCC (સયુંકત રાષ્ટ્રસંઘના ક્લાયમેન્ટ ચેઈન્જ વિભાગ) દ્વારા દર વર્ષે યોજાતી કોન્ફરન્સ COP-28 યોજાઈ ગઈ. જેમાં બે નક્કર કામો થયા. ક્લાયમેન્ટ ચેઈન્જ દ્વારા જે જાનમાલની હાનિ થાય છે તે લોસ એન્ડ ડેમેજ માટે અલગથી ફંડની જોગવાઈ ઊભી થઈ અને ફંડ આવવાની શરૂઆત પણ થઈ.

ઉપરાંત, સૈદ્ધાંતિક રીતે ફોસીલ ફ્યુલ (અશ્મિજન્ય ઈંધણો) ઘટાડવા માટે સંમતિ સધાઈ. અલબત્ત, પ્લાસ્ટિક ટ્રીટી અને ફોસીલ ફ્યુલ ઘટાડવાની વાત એકબીજાને પૂરક છે. જો ફોસીલ ફ્યુલ નહીં ઘટે તો પ્લાસ્ટિક પ્રોડક્શન પણ નહીં ઘટે એટલે, પ્લાસ્ટિક પ્રોડક્શન અને પ્લાસ્ટિક પોલ્યુશન ઘટાડવા માટે પેરિસ એગ્રીમેન્ટમાં ફોસીલ ફ્યુલમાં ઘટાડો કરવા સંમતિ સાધવી આવશ્યક છે.

મહેશ પંડયા

ક્રમ	અનુક્રમણિકા	પાના નં
1	પર્યાવરણ સુરક્ષા માટે સ્થાનિકથી આંતરરાષ્ટ્રીય સક્રિયતા જરૂરી	1
2.	પર્યાવરણીય લોકસુનાવણીમાં સ્થાનિક લોકોની જાગૃતિ અને ભાગીદારી	3
3	પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણ અંગેની આંતરરાષ્ટ્રીય સમજૂતી અંગે પરિસંવાદ યોજાયો	5
4	મોરબીની શાળામાં પર્યાવરણીય જાગૃતિ કાર્યક્રમો	6
5	ગ્રીન કેટાલિસ્ટ પ્રવૃત્તિઓ - યુવામિત્રોની પર્યાવરણ બચાવવાની કામગીરી	7
6	પર્યાવરણીય સમાચાર	9
7	વિધાનસભા પ્રશ્નોત્તરી : પર્યાવરણીય બાબતો	16
8	મૌસમ પરિવર્તન અને આપણે	18

પર્યાવરણીય લોકસુનાવણીમાં સ્થાનિક લોકોની જાગૃતિ અને ભાગીદારી CRZ 2019 હેઠળ કોસ્ટલ ઝોન મેનેજમેન્ટ પ્લાન અંગેની લોકસુનાવણીનું આયોજન

કોસ્ટલ રેગ્યુલેશન ઝોન નોટિફિકેશન ૨૦૧૯ મુજબ દરિયા કિનારાના વ્યવસ્થાપન માટે નક્શાઓ કે જે કોસ્ટલ ઝોન મેનેજમેન્ટ પ્લાન (CZMP) તરીકે ઓળખાય છે. તેના ડ્રાફ્ટ નક્શાઓ ગુજરાત કોસ્ટલ ઝોન મેનેજમેન્ટ ઓથોરીટી દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવ્યા છે. જે અંગે ગુજરાત રાજ્યમાં આ કોસ્ટલ ઝોન મેનેજમેન્ટ પ્લાન (CZMP) અન્વયે વિવિધ જિલ્લાઓમાં ડિસેમ્બર માસથી લોક સુનાવણીઓનું આયોજન કરાયું છે. (યાદી આ સાથે સામેલ છે)

આ CZMP નક્શાઓ અન્વયે જરૂરી સમજ મેળવવા અને સરકારમાં સૂચનો રજૂ કરવા તેમજ ગુજરાત રાજ્યના કોસ્ટલ રેગ્યુલેશન ઝોનમાં આવતા જૈવિક રીતે સંવેદનશીલ દરિયાઈ અને કાંઠાના વિસ્તારોના સંરક્ષણની સમજ બાબતે દરિયા કિનારાના મુદ્દાઓ, માછીમાર સમાજના મુદ્દાઓ તેમજ દરિયાઈ પર્યાવરણ સંરક્ષણ ઉપર કામ કરતી સંસ્થાઓ/ટ્રસ્ટો દ્વારા એક જનજાગૃતિ કાર્યક્રમનું આયોજન તા: ૧૩/૧૨/૨૦૨૩ ના રોજ અમદાવાદ ખાતે કરવામાં આવ્યું હતું. આ કાર્યક્રમમાં ગુજરાતનાં વિવિધ દરિયાકાંઠાના

જિલ્લાઓમાંથી પચાસ સહભાગીઓ સામેલ થયા હતા. આ કાર્યક્રમનું આયોજન બ્રેકિશ વોટર રિસર્ચ સેન્ટર(BWRC),ઓલપાડ, કાંઠા વિભાગ યુવા કોળી સમાજ પરિવર્તન ટ્રસ્ટ સુરત અને પર્યાવરણ મિત્ર અમદાવાદ દ્વારા સંયુક્ત રીતે કરવામાં આવ્યું હતું.

**What is Coastal Regulation Zone (CRZ)
Critically Vulnerable Coastal Areas (CVCA)
Ecological Sensitive Areas (CRZIA) ???
Easy understanding of CRZ 2019 and conservation aspects.**

**જંબુસર તાલુકાના કોસ્ટલ રેગ્યુલેશન ઝોનમાં આવતા
જૈવિક રીતે સંવેદનશીલ દરિયાઈ અને કાંઠાળ ક્ષેત્રોના
સંરક્ષણ બાબતે એક દિવસીય જનજાગૃતિ કાર્યક્રમ**

સ્થળ : એ.પી.એમ.સી. મીટીંગ હોલ, ટંકાદી ભાગોળ, જંબુસર
તારીખ : ૨૪-૧૨-૨૦૨૩, સમય : સવારે ૧૦.૩૦ કલાકે

Bara Vihhag Parvavaran
Suraksha Samiti
Jambusar

બારા વિભાગ પર્યાવરણ સમિતિ - જંબુસર
પર્યાવરણ મિત્ર - અમદાવાદ

Bara Vihhag Parvavaran
Suraksha Samiti
Jambusar

ભરૂચ જિલ્લાના જંબુસર ગામે તારીખ ચોવીસ ડિસેમ્બરના રોજ વડોદરા,ભરૂચ અને દક્ષિણ ગુજરાતનાં અન્ય જિલ્લાઓના પ્રતિનિધિઓ માટે કોસ્ટલ ઝોન મેનેજમેન્ટ પ્લાન (CZMP) અન્વયેની લોકસુનાવણીઓ માટે જાગૃતિ કાર્યક્રમ રાખવામાં આવ્યો હતો જેમાં મોટી સંખ્યામાં નાગરિકો સહભાગી બન્યા હતા.

પ્રોજેક્ટનું નામ	લોકસુનાવણીનું સ્થળ	તારીખ-સમય
Draft Coastal Zone Management Plan-2019 (CZMPs)-Dist. Devbhumi Dwarka	Venue: Townhall, Yogeshwarnagar, Ta. Khambhaliya, Dist. Devbhumi Dwarka.	31/01/2024 11:00:00
Draft Coastal Zone Management Plan-2019 (CZMPs)-Dist. Porbandar	At Villa Circuit House, Near Chowpati, Dist. Porbandar.	30/01/2024 12:00:00
Draft Coastal Zone Management Plan-2019 (CZMPs)-Dist. Ahmedabad	at Conference Hall, Taluka Seva Sadan, Vill: Dholera, Ta: Dholera, Dist: Ahmedabad	18/01/2024 12:00:00
Draft Costal Zone Management Plan-2019 (CZMPs)-Dist. Bharuch	Pandit Omkarnath Kalabhavan, Near Collector Office, Bharuch.	30/12/2023 11:00:00
Draft Costal Zone Management Plan-2019 (CZMPs)-Dist. Navsari	Udhog Parivar Bhavan Hall, Plot No. 18/1 Below Bank of Baroda, GIDC Kabilpore, Navsari, Dist. Navsari.	29/12/2023 16:00:00
Draft Costal Zone Management Plan-2019 (CZMPs)-Dist. Surat	Veer Narmad South Gujarat University Convention Hall, Udhana - Magdalla Road (395007), Dist. Surat.	29/12/2023 11:00:00
Draft Costal Zone Management Plan-2019 (CZMPs)-Dist. Valsad	VIA Auditorium Hall, VIA Char Rasta, Vapi, Dist. Valsad.	29/12/2023 11:00:00
Draft Costal Zone Management Plan-2019 (CZMPs)-Dist. Vadodara	Taluka Panchayat Hall, Taluka Panchayat Office, Near Mamlatdar Office, Padra, Dist. Vadodara.	28/12/2023 11:00:00
Draft Costal Zone Management Plan-2019 (CZMPs)-Dist. Anand	Baavis Gaam Levuva Patidar Samaj Ni Wadi, Press Road, Khambhat, Ta. Khambhat, Dist. Anand	27/12/2023 11:30:00

(માહિતી સંકલન : પર્યાવરણમિત્ર ટીમ)

પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણ અંગેની આંતરરાષ્ટ્રીય સમજૂતી અંગે પરિસંવાદ યોજાયો

LONG ROAD AHEAD for a New Global treaty on Plastic Pollution

The Institution of Engineers (India)
Gujarat State Centre
AND
ParyavaranMitra
JOINTLY INVITES YOU FOR SEMINAR ON
“LONG ROAD AHEAD FOR A NEW GLOBAL TREATY ON PLASTIC POLLUTION”
On 8th NOVEMBER 2023 (WEDNESDAY)
4 PM TO 6 PM
AT IEI GSC, BHAIKAKA BHAVAN, LAW GARDEN, AHMEDABAD

THEME SPEAKERS
SHRI MAHESH PANDYA
Director, ParyavaranMitra
SHRI CHIRAG BHIMANI
Climate Change &
Sustainability Professional

JOIN US
NETWORKING EVENT AT 3:45 PM,
WITH A ZOOM OPTION FOR
REMOTE PARTICIPANTS.
MEETING ID : 841 1696 4630
PASSCODE : 108108
PRIOR REGISTRATION IS
REQUIRED ON GIVEN LINK BELOW

HOST
Shri M R PATEL
Chairman, IEI GSC
ER NIRAJ SHAH
Hon. Secretary, IEI GSC
& IEI GSC TEAM
RSVP : +91-9426543489

તારીખ 8 નવેમ્બર 2023 ના રોજ ધી ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ એન્જિનિયર્સ ગુજરાત સ્ટેટ અને પર્યાવરણ મિત્ર સંસ્થાના ઉપક્રમે પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણ અને પ્લાસ્ટિક ટ્રીટી અંગે એક પરિસંવાદનું આયોજન થયું જેમાં પર્યાવરણ મિત્રના નિયામક શ્રી મહેશ પંડ્યા અને ક્લાયમેટ ચેન્જ વિષયના નિષ્ણાત શ્રી ચિરાગભાઈ ભીમાણીએ વ્યાખ્યાન આપ્યા અને ત્યારબાદ સહભાગીઓ વચ્ચે સંવાદ થયો.

સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘની એન્વાયરમેન્ટલ એસેમ્બલી (UNEA) એ પ્લાસ્ટિક પોલ્યુશન અને પ્લાસ્ટિક પ્રોડક્શન રિડક્શન અંગે લીગલી બાઈન્ડીંગ સમજૂતીના ઘડતર માટે ચર્ચાઓ શરૂ કરી છે અને વર્ષ 2024 ના અંત સુધીમાં આ પ્લાસ્ટિક ટ્રીટી (સમજૂતી) લીગલી બાઈન્ડીંગ એટલે કે કાયદાકીય રીતે બંધનકર્તા થઈ

જશે. INC એટલે કે International Negotiating Committee ની બે બેઠકો અત્યાર સુધી યોજાઈ ગઈ છે અને ત્રીજી બેઠક INC-3 કેન્યાના નૈરોબી ખાતે 13 નવેમ્બરથી 19 નવેમ્બર સુધી યોજાનાર છે.

આ બાબતે પ્લાસ્ટિક ટ્રીટી શું છે અને કેવા પ્રકારની ચર્ચાઓ હાલ ચાલી રહી છે અને યુએન કયા કયા મુદ્દે પ્લાસ્ટિક ટ્રીટીને લીગલી બંધનકર્તા બનાવવા માંગે છે તે અંગેના મુદ્દાઓની છણાવટ આ કાર્યક્રમમાં થઈ. આ પરિસંવાદમાં જુદા-જુદા દેશોના લોકોએ શું મંતવ્ય રજૂ કર્યા છે તે તેમજ દુનિયાભરની સંસ્થાઓ (એનજીઓ ગ્રુપ) આ પ્લાસ્ટિક સમજૂતી અંગે શું માને છે તે બાબતની ચર્ચા થઈ. જેમકે આફ્રિકાના દેશો માને છે કે આ સમજૂતી કાયદાકીય રીતે બંધનકર્તા થવી જ જોઈએ, સાઉદી અરેબિયા એવું માને છે કે પ્લાસ્ટિકનું પ્રોડક્શન તો થવું જોઈએ પણ એના નુકસાન અંગેના ઉપાયો શોધવા જોઈએ કે કેવી રીતે પ્લાસ્ટિક પોલ્યુશન ઘટાડી શકાય. સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓના કેટલાક ગ્રુપ એવું માને છે કે પ્લાસ્ટિક પ્રોડક્શનમાં ટોક્સિક કેમિકલ્સ ના વપરાવવા જોઈએ તો કેટલીક સંસ્થાઓ એવું માને છે કે આ બધા “ફોલ્સ સોલ્યુશન” એટલે કે “દેખાવના ઉકેલો” છે પ્લાસ્ટિકના ઉત્પાદન ઉપર જ રોક લગાવી દેવી જોઈએ જેથી અત્યારે જે અવ્યવસ્થા ઊભી થઈ છે તે ના થાય - આ બધા વિવિધ મંતવ્યો અંગેની છણાવટ પણ થઈ.

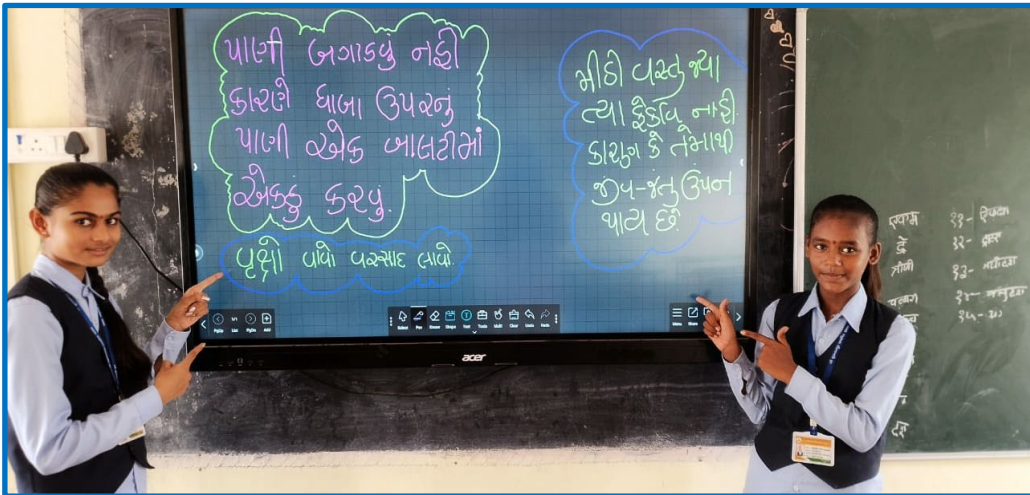
પ્લાસ્ટિક વેસ્ટ અને પોલ્યુશનની આસપાસ ફરતા વિવિધ મુદ્દાઓની ચર્ચા કરતા પ્લાસ્ટિકના સ્ત્રોત,સમસ્યાનું પ્રમાણ, પ્લાસ્ટિક પરની અસર, પ્લાસ્ટિક કટોકટીને હલ કરવાના ઉપાયો, તેમાં આજ સુધી થયેલી પ્રગતિ અને આગળનો માર્ગ નક્કી કરવાની બાબતોની ચર્ચા કરવામાં આવી. આ પરિસંવાદમાં પ્લાસ્ટિક પ્રદૂષણની સમસ્યાના નિવેદનથી લઈને વર્તમાન અને સંભવિત ઉકેલો તેમજ પ્લાસ્ટિક કચરાની સમસ્યાને સંબોધવા માટે વિવિધ હિતધારકોની ભૂમિકા વિશે વાત થઈ.

પ્રતિભાવ : પર્યાવરણ મિત્રની કામગીરી સાથે જોડાયેલા પ્રતિનિધિઓનું મંતવ્ય

“હું શ્રી સુલતાનપુર પ્રાથમિક શાળા, તાલુકો માળીયા મિયાણા, જિલ્લા મોરબીનો આચાર્ય છું.છેલ્લા એક વર્ષથી મારી શાળામાં પર્યાવરણ મિત્ર દ્વારા કલાઇમેટ ચેઇન્જ અને પર્યાવરણ સંરક્ષણ અંગેના વિવિધ કાર્યક્રમોનું આયોજન નિયમિત રીતે થઇ રહ્યું છે. અમારી શાળામાં વિશ્વ પાણી દિવસ, વિશ્વ વન દિવસ, વિશ્વ ચકલી દિવસ વગેરેની ઉજવણી કરવામાં આવી. આ ઉપરાંત શાળામાં ચિત્ર સ્પર્ધા, વક્તૃત્વ સ્પર્ધાનું આયોજન કરીને બાળકોમાં પર્યાવરણના કાર્યો પ્રત્યે રુચિ વધે તેવા પ્રયત્નો પણ કરવામાં આવ્યા છે. શાળાના બાળકોને પર્યાવરણના નાના-નાના પ્રોજેક્ટો હાથ ધરવા માટે પણ પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવ્યા છે. શાળામાં વેસ્ટમાથી બેસ્ટ, હરબેરિયમ તૈયાર કરવા વગેરે કાર્યક્રમોને પણ સતત પ્રોત્સાહન મળી રહેલ છે. જે માટે હું શાળા વતી પર્યાવરણ મિત્રનો આભાર માનું છું. ભવિષ્યમાં પણ અમારી શાળામાં આવા કાર્યક્રમો યોજાતા રહેશે તેવી અપેક્ષા રાખું છું.”

શ્રી. શૈલેશભાઈ મકવાણા, ઇન્ચાર્જ આચાર્ય, શ્રી સુલતાનપુર પ્રાથમિક શાળા

GREEN CATALYST

Nurturing Youth for Environment Protection

An initiative by ParyavaranMitra

ગ્રીન કેટાલિસ્ટ પ્રવૃત્તિઓ

યુવામિત્રોની પર્યાવરણ બચાવવાની કામગીરી

પ્લાસ્ટિકનો ઉપયોગ ન કરવા માટે લીધેલા પગલાં દરમિયાન શીખવા મળ્યું કે આપણા સ્વાર્થ માટે કોઈને નુકસાન ન પહોંચાડવું

“પર્યાવરણ બચાવવા માટે સૌ પ્રથમ અમે શરૂઆત અમારી શાળાથી કરી. અમે અમારી શાળાને પ્લાસ્ટિક મુક્ત બનાવવા માંગીએ છીએ. અમે યાદી બનાવીને દંડ સ્વરૂપે રૂ.૧૦ વસૂલીએ છીએ. એ ઉપરાંત અમે અમારી શાળાના કેમ્પસમાં જ્યાં કચરો પડ્યો હોય તે બધો કચરો ભેગો કરીને તેને એક સ્થાને ભેગો કરી દીધો. એ ઉપરાંત અમે કાગળનો પણ બગાડ કરતા નથી. અને ચોપડીના કાગળનો જરૂર પૂરતો જ ઉપયોગ કરીએ છીએ. અમે

જળનો પણ વિવેકપૂર્ણ ઉપયોગ કરીએ છીએ. અમારી નજરમાં કોઈ ટપકતો નળ દેખાય તો તરત જ અમે તે નળ બંધ કરી દઈએ છીએ.

આપણે જાણીએ છીએ કે પ્લાસ્ટિક હજારો વર્ષ સુધી સડતું નથી. આપણે ગમે ત્યાં ફેકેલુ પ્લાસ્ટિક જમીનમાં ભળવાથી જમીન-પ્રદૂષણ થાય છે. પ્લાસ્ટિક સળગાવાથી ઝેરી વાયુ ઉત્પન્ન થાય છે. જે આપણા શ્વાસની અંદર આવે તો આપણને કેન્સર જેવા રોગો થાય છે. પ્લાસ્ટિકનો ઉપયોગ ન કરવાથી તેને સળગાવવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ રહેતો નથી. આથી વધુ પ્રદૂષણની સમસ્યામાં સુધારો થઈ શકે છે.

પ્લાસ્ટિકનો કચરો ગમે ત્યાં ન ફેકતા નદી, નાળા, જમીન પર ચારેબાજુ પ્લાસ્ટિક જોવા મળશે નહીં. આથી જમીન તથા જળ પ્રદૂષણની સમસ્યામાં પણ સુધારો થાય છે.”

બાવળિયા નિધિ મુકેશભાઈ, ધોરણ: ૧૧, શ્રી ભાગીરથી ઉત્તર બુનિયાદી વિદ્યાલય - ટાટમ

પર્યાવરણ બચાવવા માટે નીચેની બાબતોનું ધ્યાન રાખવું.

Refuse (ના પાડવું): તમારે જરૂર ના હોય તેવી વસ્તુ લોકો તમને આપે તો તમે ના પાડો તમને તથા પર્યાવરણને હાનિકારક હોય તેવા ઉત્પાદનો ખરીદવાની ના પાડો. એક જ વાર વાપરી શકાય તેવી પ્લાસ્ટિકની કોથળી માટે પણ ના પાડો.

Reduce (ઓછો ઉપયોગ કરવો): તમારે ઓછામાં ઓછી વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. તમે વીજળીના પંખા તેમજ બલ્બની સ્વિચ બંદ કરીને વીજળી બચાવી શકો છો. તમે ટપકતા નળનું સમારકામ કરાવીને પાણીની બચત કરી શકો છો. ખોરાકનો વ્યય ના કરવો જોઈએ.

Reuse (પુનઃ ઉપયોગિતા): આ પુનઃ ચક્રીય કરવા કરતા પણ વધારે સાચો રસ્તો છે. કારણકે, પુનઃ ચક્રીકરણમાં કેટલીક ઉર્જા તો વપરાય જ છે. પુનઃઉપયોગિતાની રિતમાં તમે કોઈ વસ્તુનો વારંવાર ઉપયોગ કરો છો. પરબીડિયાને ફેંકી દેવાની જગ્યાએ તમે તેને ઉલટાવીને ફરીથી ઉપયોગ કરી શકો છો. વિવિધ ખાધ્યપદાર્થો ની પ્લાસ્ટિકની શિશીઓ, ડબ્બા વગેરેનો ઉપયોગ રસોડામાં જામ કે અથાણાં ભરવા માટે કરી શકાય છે. બીજી કી વસ્તુઓ એવી છે કે જેનો આપણે પુનઃ ઉપયોગ કરી શકીએ.

Purpose (હેતુ): જો મૂળભૂત હેતુ માટે કોઈ ઉત્પાદનો ઉપયોગ ન થઈ શકે તેમ હોય ત્યારે ધ્યાનથી વિચારીને તેનો કોઈ હેતુ માટે ઉપયોગ કરવો. ઉદાહરણ તરીકે હેન્ડલ તૂટી ગયા હોય તેવી કાચની બરણી કે કપનો ઉપયોગ નાના છોડને ઉગાડવા કે પક્ષીઓને ચણ નાખવા કરી શકાય છે.

Recycle (પુનઃ ચક્રીકરણ): પ્લાસ્ટિક કાગળ, કાચ અને ધાતુ જેવી વસ્તુઓનું નવું ઉત્પાદન કરવાને બદલે તેનું પુનઃ ચક્રીકરણ કરીને જરૂરી વસ્તુઓ બનવવી જોઈએ. પુનઃ ચક્રીકરણ કરી શકાય તેવા કચરાને અન્ય કચરાથી અલગ એકઠો કરવો જોઈએ.

(આલેખન:વાઘેલા પાચલ વિજયભાઈ, ધોરણ: ૧૧ (અ), શ્રી ભાગીરથી ઉત્તર બુનિયાદી વિદ્યાલય – ટાટમ)

ગ્રીન કેટાલિસ્ટ વિદ્યાર્થીઓને પર્યાવરણ રક્ષા માટે પહેલ કરવા સક્ષમ બનાવતી
પર્યાવરણમિત્રની પહેલ છે, તેમાં જોડાવવા માટે સંપર્ક

thegreencatalyst.pm@gmail.com

Follow us on Instagram: [green_catalyst.pm](https://www.instagram.com/green_catalyst.pm)

પર્યાવરણ, વન અને આબોહવા પરિવર્તન મંત્રાલય : વર્ષાંત સમીક્ષા

- પ્રધાનમંત્રી શ્રી નરેન્દ્ર મોદીએ COP-28 ની સમાંતરે ગ્રીન ક્રેડિટ ઇનિશિયેટિવનો શુભારંભ કરાવ્યો.
- ભારતે તેના એનડીસીને અપડેટ કર્યું છે, જે અનુસાર તેના જીડીપીમાં ઉત્સર્જનની તીવ્રતાને ઘટાડવાના લક્ષ્યાંકને 2005ના સ્તરથી વધારીને 2030 સુધીમાં 45 ટકા કરવામાં આવ્યો છે અને બિન-અશ્મિભૂત ઇંધણ-આધારિત ઊર્જા સંસાધનોમાંથી સંચિત ઇલેક્ટ્રિક પાવર સ્થાપિત ક્ષમતા પરનો લક્ષ્યાંક વર્ષ 2030 સુધીમાં વધારીને 50 ટકા કરવામાં આવ્યો.
- જી-20ની પહેલોમાં ગાંધીનગર અમલીકરણ રોડમેપ અને ગાંધીનગર ઇન્ફોર્મેશન પ્લેટફોર્મ (જીઆઇઆર-જીઆઇપી), રિસોર્સ એફિશિયન્સી સર્ક્યુલર ઇકોનોમી ઇન્સ્ટ્રી કોએલિશન આરઇસીઆઇસી અને સ્થાયી અને સ્થિતિસ્થાપક બ્લુ/મહાસાગર-આધારિત અર્થતંત્ર (HLP SRBE) માટે ઉચ્ચ-સ્તરીય સિદ્ધાંતો સ્થાપિત કરવા માટે વનમાં લાગેલી આગ અને ખાણકામ અસરગ્રસ્ત વિસ્તારોની જમીનની પુનઃસ્થાપના પર વૈશ્વિક જોડાણ (એચએલપીએસઆરબીઇ)નો શુભારંભ કરવામાં આવ્યો.
- પ્રધાનમંત્રીએ વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ પર શોરેલાઇન હેબિટેટ્સ એન્ડ ટેન્જબલ ઈનકમ (MISHTI) માટે મેંગ્રોવ પહેલનો શુભારંભ કરાવ્યો.
- વાઘ સહિત વૈશ્વિક બિગ કેટના સંરક્ષણ માટે પ્રધાનમંત્રી દ્વારા ઇન્ટરનેશનલ બિગ કેટ એલાયન્સ (આઇબીસીએ)ની શરૂઆત કરવામાં આવી.
- ઇન્ડિયા સ્ટેટ ઓફ ફોરેસ્ટ રિપોર્ટ (આઇએસએફઆર) 2021 મુજબ ભારતમાં કુલ જંગલ અને વૃક્ષોનું આવરણ 80.9 મિલિયન હેક્ટર છે જે દેશના ભૌગોલિક વિસ્તારનો 24.62 ટકા હિસ્સો છે.
- પર્યાવરણીય મંજૂરીની દરખાસ્તોને વધારવા માટે પરિવેશ 2.0 સાથે ગતિશક્તિ પોર્ટલનું સંકલન.

આબોહવા પરિવર્તન

ગ્રીન ક્રેડિટ પ્રોગ્રામ (જીસીપી) - ગ્રીન ક્રેડિટ ઇનિશિયેટિવની શરૂઆત માનનીય પ્રધાનમંત્રી દ્વારા COP-28 (સીઓપી 28)ની સમાંતરે કરવામાં આવી હતી. તે જીવનશૈલી માટે પર્યાવરણ અથવા જીવન ચળવળ માટેની એક પહેલ છે. ગ્રીન ક્રેડિટ રૂલ્સ, 2023, 12 ઓક્ટોબર 2023ના રોજ પર્યાવરણ સંરક્ષણ અધિનિયમ 1986 હેઠળ સૂચિત કરવામાં આવ્યા છે. આ નિયમોએ સ્વૈચ્છિક પર્યાવરણીય હકારાત્મક ક્રિયાઓને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે એક મિકેનિઝમ મૂક્યું છે જેના પરિણામે ગ્રીન ક્રેડિટ આપવામાં આવે છે. તેના પ્રારંભિક તબક્કામાં, વન વિભાગના નિયંત્રણ અને સંચાલન હેઠળ અધોગતિ પામેલી જમીન, નકામી જમીન, જળવિભાજક વિસ્તાર વગેરે પર સ્વૈચ્છિક વૃક્ષારોપણની કલ્પના કરવામાં આવી છે.

ગ્રીન ક્રેડિટ રૂલ્સ, 2023 હેઠળ ગ્રીન ક્રેડિટનું ઉત્પાદન કાર્બન ક્રેડિટ ટ્રેડિંગ સ્કીમ 2023 હેઠળ કાર્બન ક્રેડિટથી સ્વતંત્ર છે. જીસીપીના શાસન માળખામાં સંબંધિત મંત્રાલયો/વિભાગોના સંચાલન સમિતિના સભ્યો, નિષ્ણાતો અને સંસ્થાઓનો સમાવેશ થાય છે. ઇન્ડિયન કાઉન્સિલ ઓફ ફોરેસ્ટ્રી રિસર્ચ એન્ડ

એજ્યુકેશન (આઇસીએફઆરઇ)ને જીસીપી એડમિનિસ્ટ્રેટર તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવી છે અને તે જીસીપીનાં અમલીકરણ અને વ્યવસ્થાપન માટે જવાબદાર છે. જીસીપીની ડિજિટલ પ્રક્રિયામાં કામગીરીને સુવ્યવસ્થિત કરવા માટે સમર્પિત વેબ પ્લેટફોર્મ અને જીસી રજિસ્ટ્રી શામેલ છે. રજિસ્ટ્રેશન, એકાઉન્ટિંગ અને જીસી ઇશ્યૂઅન્સ મોનિટરિંગ સહિતની આ પદ્ધતિઓ અને માર્ગદર્શિકાઓ ઉપરાંત જીસીપીની પારદર્શકતા અને જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરે છે.

એનડીસીના લક્ષ્યો સામે ભારતની સિદ્ધિઓ - વર્ષ 2015માં સુપરત કરવામાં આવેલા ભારતના સૌપ્રથમ રાષ્ટ્રીય નિર્ધારિત યોગદાન (એનડીસી) અનુસાર, ભારતે નીચેની બાબતોનો લક્ષ્યાંક નિર્ધારિત કર્યો હતો:

- ✓ વર્ષ 2005ના સ્તરથી 2030 સુધીમાં તેના જીડીપીની ઉત્સર્જન તીવ્રતામાં 33થી 35 ટકાનો ઘટાડો કરવો. અને
- ✓ 2030 સુધીમાં બિન-અશ્મિભૂત ઇંધણ-આધારિત ઊર્જા સંસાધનોમાંથી આશરે 40 ટકા સંચિત ઇલેક્ટ્રિક પાવર સ્થાપિત ક્ષમતા હાંસલ કરવી.

આ બંને લક્ષ્યો સમય કરતા પહેલા સારી રીતે પ્રાપ્ત થઈ ગયા છે. 31 ઓક્ટોબર, 2023ના રોજ; બિન-અશ્મિભૂત ઇંધણ-આધારિત ઊર્જા સંસાધનોમાંથી સંચિત ઇલેક્ટ્રિક પાવર સ્થાપિત ક્ષમતા 186.46 મેગાવોટ છે, જે કુલ સંચિત ઇલેક્ટ્રિક પાવર સ્થાપિત ક્ષમતાના 43.81 ટકા છે. 2005થી 2019ની વચ્ચે તેના જીડીપીની ઉત્સર્જન તીવ્રતામાં 33 ટકાનો ઘટાડો થયો છે.

ઓગસ્ટ 2022માં, ભારતે તેના એનડીસીને અપડેટ કર્યું હતું, જે અનુસાર તેના જીડીપીની ઉત્સર્જન તીવ્રતાને ઘટાડવાના લક્ષ્યાંકને 2005ના સ્તરથી 2030 સુધીમાં વધારીને 45 ટકા કરવામાં આવ્યો છે, અને બિન-અશ્મિભૂત ઇંધણ-આધારિત ઊર્જા સંસાધનોમાંથી સંચિત ઇલેક્ટ્રિક પાવર સ્થાપિત ક્ષમતા પરનો લક્ષ્યાંક 2030 સુધીમાં વધારીને 50 ટકા કરવામાં આવ્યો છે.

28મું સંયુક્ત રાષ્ટ્ર આબોહવા પરિવર્તન પરિષદનું સત્ર (સીઓપી 28) - ભારત તરફથી એક આંતર-મંત્રાલય પ્રતિનિધિમંડળે 30 નવેમ્બર, 2023થી 13 ડિસેમ્બર, 2023 સુધી સંયુક્ત આરબ અમીરાતના દુબઈમાં આયોજિત સંયુક્ત રાષ્ટ્ર જળવાયુ પરિવર્તન પરિષદ (સીઓપી 28) ના 28મા સત્રમાં ભાગ લીધો હતો. સીઓપી 28ના મુખ્ય પરિણામોમાં પ્રથમ ગ્લોબલ સ્ટોકટેકના પરિણામ પરના નિર્ણય, દાયકાના અંત સુધીમાં વૈશ્વિક આબોહવાની મહત્વાકાંક્ષાને વેગ આપવા અને નુકસાન અને નુકસાન અને નુકસાન ભંડોળના સંચાલન પરની સમજૂતીનો સમાવેશ થાય છે. આ વૈશ્વિક પ્રયાસો પેરિસ સમજૂતી અને તેમના વિવિધ રાષ્ટ્રીય સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને દેશો દ્વારા રાષ્ટ્રીય સ્તરે નિર્ધારિત રીતે હાથ ધરવામાં આવશે.

ભારતનો ત્રીજો રાષ્ટ્રીય સંચાર યુનાઇટેડ નેશન્સ ફેમવર્ક કન્વેન્શન ઓન ક્લાઇમેટ એન્જને 9 ડિસેમ્બર, 2023ના રોજ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. આ અહેવાલમાં ભારતના ગ્રીનહાઉસ ગેસ ઉત્સર્જન, આબોહવામાં પરિવર્તન માટે તેની નબળાઈ અને ઉત્સર્જનને ઘટાડવા અને આબોહવા પરિવર્તનની અસરોને અનુકૂળ થવા માટે તે શું પગલાં લઈ રહી છે તેની માહિતી આપવામાં આવી છે. એકંદરે એન્ટ્રોપોજેનિક ઉત્સર્જનમાં ઊર્જા

ક્ષેત્રનો ફાળો સૌથી વધુ 75.81 ટકા હતો, ત્યારબાદ 13.44 ટકા સાથે કૃષિ ક્ષેત્ર, ઔદ્યોગિક પ્રક્રિયા અને ઉત્પાદન વપરાશ (આઇપીપીયુ)નો 8.41 ટકા અને કચરો 2.34 ટકા હતો.

ભારતે યુએનએફસીસીસીને પણ પ્રારંભિક અનુકૂલન સંચારની રજૂઆત કરી છે. ભારત મિશન મોડમાં અનુકૂલન માટે ખંતપૂર્વક કામ કરી રહ્યું છે. અનુકૂલન પ્રવૃત્તિઓના વિશાળ અવકાશને ધ્યાનમાં રાખીને, મુખ્ય આર્થિક ક્ષેત્રોમાં કેટલીક નીતિઓ અને પગલાં લેવામાં આવ્યા છે. વિકાસશીલ અર્થતંત્રમાં મર્યાદિત સંસાધનોની સ્પર્ધાત્મક માગ હોવા છતાં ભારત અનુકૂલન સંબંધિત કામગીરીઓ પર નોંધપાત્ર પ્રમાણમાં સંસાધનોનો ખર્ચ કરી રહ્યું છે.

મિશન LIFE: 20 ઓક્ટોબર, 2022ના રોજ ભારતના માનનીય પ્રધાનમંત્રી દ્વારા શરૂ કરવામાં આવ્યું. વર્ષ 2021માં યુએન ક્લાઇમેટ ચેન્જ કોન્ફરન્સ (યુએનએફસીસીસી, સીઓપી-26)માં માનનીય પ્રધાનમંત્રીએ મિશન LIFEની જાહેરાત કરી હતી, જેનો ઉદ્દેશ વૈશ્વિક આબોહવાની કામગીરીની ગાથામાં વ્યક્તિગત વર્તણૂકને મોખરે લાવવાનો હતો. આઇપીસીસી આબોહવા પરિવર્તન 2022, આબોહવામાં પરિવર્તનનું શમન કાર્યકારી જૂથ III રિપોર્ટ, 2022, શર્મ અલ-શેખ અમલીકરણ યોજના, 2022, જાપાનનાં સપોરોમાં જી7 વાતચીત, 2023, શાંઘાઇ કોઓપરેશન ઓર્ગેનાઇઝેશન કોમ્યુનિક, 2023. જી20 લીડર્સ ડેક્લેરેશન, 2023 અને 9મી જી20 સંસદીય સ્પીકર્સ સમિટ (પી20) અને સંસદીય ફોરમ, 2023 જેવી આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓએ આવકાર આપ્યો.

ઇન્ડિયા ફૂલિંગ એક્શન પ્લાન: ભારત વિશ્વનો પ્રથમ એવો દેશ છે કે જેણે એક વ્યાપક ફૂલિંગ એક્શન પ્લાન વિકસાવ્યો છે, જે વિવિધ ક્ષેત્રોમાં ઠંડક તરફ સંકલિત વિઝન પ્રદાન કરવા ઇચ્છે છે, જેમાં અન્ય બાબતો ઉપરાંત ઠંડકની માંગમાં ઘટાડો, રેફ્રિજન્ટ સંક્રમણ, ઊર્જા કાર્યક્ષમતામાં વધારો અને 20 વર્ષના સમયગાળાની ક્ષિતિજ સાથે વધુ સારી તકનીકી વિકલ્પોનો સમાવેશ થાય છે. હાઇડ્રો ક્લોરોફ્લોરોકાર્બન્સ ફેઝ આઉટ મેનેજમેન્ટ પ્લાન (એચપીએમપી) સ્ટેજ-IIના અમલીકરણ દરમિયાન ભારતે કઠોર ફીણના ઉત્પાદનમાં હાઇડ્રો ક્લોરોફ્લોરોકાર્બન (એચસીએફસી)-141બીના ઉપયોગને સંપૂર્ણપણે દૂર કર્યો હતો, જે વિકાસશીલ દેશોમાં આ સીમાચિહ્ન હાંસલ કરનારો પ્રથમ તબક્કો હતો. 1.1.2020ના રોજ બેઝલાઇનથી 35 ટકાના ઘટાડાના લક્ષ્યાંકની સામે, ભારતે 44 ટકાનો ઘટાડો હાંસલ કર્યો હતો, જે ઊર્ધ્વમંડળીય ઓઝોન સ્તરના રક્ષણમાં ભારતના પ્રયાસોને ઉજાગર કરે છે.

ભારતના પ્રેસિડેન્સી - એન્વાયર્નમેન્ટ એન્ડ ક્લાઇમેટ સસ્ટેઇનેબિલિટી વર્ક ગ્રુપ (ઇસીએસડબલ્યુજી) હેઠળ જી-20ની પહેલ 2.

- ગાંધીનગર અમલીકરણ રોડમેપ અને ગાંધીનગર ઇન્ફોર્મેશન પ્લેટફોર્મ (જીઆઇઆર-જીઆઇપી) હેઠળ જંગલોમાં લાગેલી આગ અને ખાણકામથી અસરગ્રસ્ત વિસ્તારોની જમીનની પુનઃસ્થાપના પર વૈશ્વિક જોડાણની સ્થાપના.

- રિસોર્સ એફિશિયન્સી સર્ક્યુલર ઇકોનોમી ઇન્સ્ટ્રી કોએલિશન આરઇસીઆઇસીની શરૂઆત ભારતના રાષ્ટ્રપતિ પદ હેઠળ વિશ્વભરના ખાનગી ક્ષેત્રના 40 સ્થાપક સભ્યો સાથે કરવામાં આવી હતી.
- સ્થાયી અને સ્થિતિસ્થાપક વાદળી/સમુદ્ર આધારિત અર્થતંત્ર (એચએલપીએસઆરબીઈ) માટે ઉચ્ચ-સ્તરીય સિક્કાંતોનો શુભારંભ કરવામાં આવ્યો હતો. જી-20 દેશોએ ઔપચારિક રીતે 9 વ્યાપક ઉચ્ચ-સ્તરીય સિક્કાંતોને અપનાવ્યા હતા. તેમાં એચએલપીએસબીઈ મુજબ વાદળી અર્થતંત્રને પ્રોત્સાહન આપવા માટે દરિયાઇ અવકાશીય આયોજનની તૈયારી માટેના બેઝલાઇન અભ્યાસનો સમાવેશ થાય છે.
- 21 મે, 2023ના રોજ એક મેગા બીચ ક્લિનિંગ ઇન્ટરનેશનલ ઇવેન્ટનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં કુલ 18 દેશોએ ભાગ લીધો હતો. 20 આંતરરાષ્ટ્રીય બીચ પર કુલ 3300 સ્વયંસેવકોએ ભાગ લીધો હતો અને તમામ દરિયાકિનારા માટે 3593 કિલો કચરો એકત્રિત કરવામાં આવ્યો હતો.

વન સંરક્ષણ

દેશના રામસર સ્થળોની સંખ્યામાં નોંધપાત્ર વધારો: 2014થી, દેશભરમાં 49 નવા વેટલેન્ડ્સને રામસર (આંતરરાષ્ટ્રીય મહત્વના વેટલેન્ડ્સ) સાઇટ્સ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા છે, જે કુલ સંખ્યાને 75 પર લઈ જાય છે. હાલમાં ભારત એશિયામાં રામસર સાઇટ્સનું બીજું સૌથી મોટું નેટવર્ક ધરાવે છે. પર્યાવરણ દિવસ 2023ના રોજ સમુદાયની ભાગીદારી દ્વારા રામસર સ્થળોના સંરક્ષણ માટે અમૃત ધરોહર યોજના શરૂ કરવામાં આવી છે. તમામ 75 રામસર સાઇટ્સની ફ્રેન્ચાઇઝ ઇન્વેન્ટરી ઝેડએસઆઇ દ્વારા 1 સપ્ટેમ્બર 2023ના રોજ પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે અને 75 રામસર સાઇટ્સ માટે ફ્લોરલ ઇન્વેન્ટરી તૈયાર કરવામાં આવી રહી છે.

વન (સંરક્ષણ) સુધારા ધારો, 2023: એનડીસી, કાર્બન ન્યૂટ્રેલિટી, કાર્બન ન્યૂટ્રેલિટીની દેશની રાષ્ટ્રીય તેમજ આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રતિબદ્ધતાઓ હાંસલ કરવા, અસ્પષ્ટતાઓ દૂર કરવા અને વિવિધ દેશોમાં આ કાયદાની ઉપયોગિતા વિશે સ્પષ્ટતા લાવવા, બિન-વન જમીનમાં વાવેતરને પ્રોત્સાહન આપવા, જંગલોની ઉત્પાદકતા વધારવા, વન (સંરક્ષણ) સુધારા ધારો બહાર પાડીને વર્તમાન કાયદામાં સુધારો કરવામાં આવ્યો છે. 2023. છેલ્લાં બે વર્ષ દરમિયાન, વન સંરક્ષણ વિભાગે વન (સંરક્ષણ) ધારા, 1980 હેઠળ મંજૂરીની પ્રક્રિયાને વધુ સુવ્યવસ્થિત કરવા માટે આશરે 60 માર્ગદર્શિકાઓ અથવા સ્પષ્ટતાઓ જારી કરી છે.

સંરક્ષિત વિસ્તારોની સંખ્યામાં વધારો: વર્ષ 2014માં દેશમાં સંરક્ષિત ક્ષેત્રોની સંખ્યા 745 હતી, જે વધીને 998 થઈ ગઈ છે. જે દેશના કુલ ભૌગોલિક વિસ્તારનો 5.28 ટકા હિસ્સો ધરાવે છે. દેશમાં સામુદાયિક અનામતની સંખ્યા વર્ષ 2014માં 43 હતી, જે અત્યારે વધીને 220 થઈ ગઈ છે.

જંગલ અને વૃક્ષોના આવરણમાં વધારો: ઈન્ડિયા સ્ટેટ ઓફ ફોરેસ્ટ રિપોર્ટ (આઈએસએફઆર) 2021 મુજબ, ભારતમાં કુલ જંગલ અને વૃક્ષોનું આવરણ 80.9 મિલિયન હેક્ટર છે, જે દેશના ભૌગોલિક વિસ્તારનો 24.62 ટકા છે. આમાંથી, વન આવરણમાં 1,540 ચોરસ કિમીનો વધારો જોવા મળ્યો છે

અને 2019ની તુલનામાં વૃક્ષ આવરણમાં 721 ચોરસ કિ.મી. 589.70 કરોડ રોપાઓનું વાવેતર કરવામાં આવ્યું હતું અને ઓક્ટોબર 2023 સુધીમાં 2020ની સરખામણીએ કુલ 8.77 મિલિયન હેક્ટર વિસ્તારને વૃક્ષારોપણ હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યો હતો.

મેંગ્રોવ ઇનિશિયેટિવ ફોર શોરલાઇન હેબિટેટ્સ એન્ડ ટેન્જીબલ ઈનકમ (MISHTI) જેનો શુભારંભ વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ (5 જૂન, 2023)ના રોજ માનનીય પ્રધાનમંત્રીના હસ્તે કરવામાં આવ્યો હતો. એમઆઇએસએચટીઆઇનો ઉદ્દેશ ભારત અને વૈશ્વિક સ્તરે હાલની શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિઓ અપનાવીને ભારતના દરિયાકિનારે મેંગ્રોવ વનીકરણ/વનીકરણનાં પગલાં લઈને "મેંગ્રોવનાં જંગલોની પુનઃસ્થાપના" કરવાનો છે. મંત્રાલયે એક પ્રસ્તાવ તૈયાર કર્યો છે અને તેને નાણાકીય વર્ષ 2023-24 માટે એમઆઇએસટીઆઇ હેઠળ ભંડોળની ફાળવણી માટે નેશનલ કેમ્પા ઓથોરિટીને સુપરત કરવામાં આવ્યો છે. નાણાકીય વર્ષ 2023-24 માટે રૂ.100 કરોડ પ્રોજેક્ટ ખર્ચ તરીકે ફાળવવામાં આવ્યા છે.

બ્લુ ફ્લેગ બીચ: 2014માં ભારતમાં કોઈ વાદળી ધ્વજ પ્રમાણિત દરિયાકિનારા નહોતા. ભારત સરકારે બીચ ડેવલપમેન્ટનું કામ શરૂ કર્યું હતું અને 2020 માં 08 બીચને બ્લુ ફ્લેગ સર્ટિફિકેટ આપવામાં આવ્યું હતું. 2022 માં, કુલ 12 દરિયાકિનારાને વાદળી ધ્વજનું પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવ્યું હતું.

પરિવેશ

પરિવેશ વેબ આધારિત, ભૂમિકા આધારિત વર્કફ્લો એપ્લિકેશન છે, જેને કેન્દ્ર, રાજ્ય અને જિલ્લા સ્તરીય સત્તામંડળો પાસેથી પર્યાવરણ, વન, વન્યજીવન અને સીઆરઝેડ મંજૂરીઓ મેળવવા માટે સમર્થકો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી દરખાસ્તોની ઓનલાઇન પ્રસ્તુતિ અને દેખરેખ માટે વિકસાવવામાં આવી છે. તે દરખાસ્તોના સંપૂર્ણ ટ્રેકિંગને સ્વચાલિત કરે છે જેમાં નવી દરખાસ્તોની ઓનલાઇન રજૂઆત, દરખાસ્તોની વિગતોને સંપાદિત / અપડેટ કરવા અને વર્કફ્લોના દરેક તબક્કે દરખાસ્તોની સ્થિતિ દર્શાવવાનો સમાવેશ થાય છે.

આધુનિક સમયની વેબ એપ્લિકેશન સાથે પરિવેશ પર વપરાશકર્તાઓનો અનુભવ વધારવા માટે મંત્રાલયે વર્તમાન પરિવેશ (2.0)નો વ્યાપ વધાર્યો છે, જે જીઆઇએસ, એડવાન્સ ડેટા એનાલિટિક્સ વગેરે જેવી ઉભરતી ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરે છે, જેથી ગ્રીન ક્લિયરન્સ પર ઝડપી નિર્ણયો અને એન્ડ-ટુ-એન્ડ ઓનલાઇન મૂલ્યાંકન અને મંજૂરીઓ દ્વારા મજબૂત અનુપાલન મોનિટરિંગ પ્રદાન કરી શકાય. પ્રવર્તમાન PARIVESHનું અપગ્રેડેડ વર્ઝન અનન્ય મોડ્યુલ્સ (તમારી મંજૂરી જાણો, તમારા ગ્રાહકને જાણો, નિર્ણય સપોર્ટ સિસ્ટમ વગેરે) સાથે પૂરક છે.

PARIVESH 2.0માં મુખ્ય મોડ્યુલો viz: કેટેગરી એ અને બીની એન્ડ ટુ એન્ડ ઓનલાઇન પ્રોસેસિંગ અનુક્રમે સેન્ટ્રલ અને એસઇઆઇએએ સ્તરે વિકસાવવામાં આવી હતી અને તેને અમલમાં મૂકવામાં આવી હતી. આ ઉપરાંત અન્ય મુખ્ય મંજૂરીઓ (એફસી/ડબલ્યુએલએન્ડસીઆરઝેડ)ની તમામ મુખ્ય કામગીરી વિકસાવવામાં આવી છે અને તેને શરૂ કરવામાં આવી છે. સીઆરઝેડ ક્લિયરન્સમાં તમામ નવ સ્ટેટ કોસ્ટલ ઝોનલ

મેનેજમેન્ટ ઓથોરિટીને ઓનલાઇન સબમિટ કરવા અને અરજીઓની પ્રક્રિયા માટે પ્રથમ વખત પેરિવેસએસએચ 2.0 પર ઓનબોર્ડ કરવામાં આવી હતી. તદ્દપરાંત, પરિવેશ 2.0ને ગતિશક્તિ અને નેશનલ સિંગલ વિન્ડો પોર્ટલ સાથે પણ સંકલિત કરવામાં આવ્યું છે.

વિકલ્પ 3 વત્તામાં PARIVESH 2.0 સાથે એનએસડબલ્યુએસનું સંકલન: ઓપ્શન 3 પ્લસ હેઠળ PARIVESH 2.0 સાથે એનએસડબલ્યુએસ પોર્ટલનું સંકલન ઓક્ટોબર 2023માં પૂર્ણ થયું છે. વિકલ્પ 3 પ્લસ હેઠળ, વપરાશકર્તા હવે એનએસડબલ્યુએસ પોર્ટલ મારફતે એનએસડબલ્યુએસ પર અને ઓનબોર્ડ પર પણ નોંધણી કરાવી શકે છે. એન.એસ.ડબલ્યુ.એસ. પર નોંધણીની વિગતો એપીઆઈ આધારિત સેવાઓ દ્વારા પી.આઈ.આઈ.એસ. પર દબાણ કરવામાં આવશે.

પરિવેશ 2.0 સાથે ગતિશક્તિ પોર્ટલનું સંકલન: પરિવેશ પોર્ટલ અને ગતિ શક્તિ પોર્ટલને મેપ સર્વિસ મારફતે એકીકૃત રીતે સંકલિત કરવામાં આવ્યા છે. પાંચ રાજ્યો (ઝારખંડ, હરિયાણા, પંજાબ, ગુજરાત અને ત્રિપુરાનો એક જિલ્લો) માટે વન કેડેસ્ટ્રલ નકશા અને ગાતી શક્તિ પર આયોજિત પ્રોજેક્ટ્સને પરિવેશ પર સફળતાપૂર્વક સંકલિત કરવામાં આવ્યા છે. એ જ રીતે, ઉપલબ્ધ લેયર્સ (ઇસી/એફસી/ડબલ્યુએલ/સીઆરઝેડ મંજૂર, પ્રોટેક્ટેડ એરિયા બાઉન્ડ્રી, ઇકો સેન્સિટિવ ઝોન) સ્વરૂપે ઉપલબ્ધ ડેટાને સફળતાપૂર્વક ગતિમાન શક્તિ પોર્ટલ પર મોકલી દેવામાં આવે છે.

હવાની ગુણવત્તા/ પ્રદૂષણ

હવાની ગુણવત્તામાં સુધારો: એનસીએપી (નેશનલ ક્લીન એર પ્રોગ્રામ) અને એક્સવી એફસીની ગ્રાન્ટ હેઠળ, હવાની ગુણવત્તા માટે બિન-પ્રાપ્તિ શહેરો પર નજર રાખવામાં આવી રહી છે. તેઓએ હકારાત્મક અસર દર્શાવી છે કારણ કે આ 131 શહેરોમાં પીએમ 10ની વાર્ષિક સરેરાશ સાંદ્રતામાં ઉત્તરોત્તર ઘટાડો જોવા મળ્યો છે, જે આખરે હવાની ગુણવત્તામાં સુધારો કરવામાં પરિણમ્યો છે. સ્વચ્છ વાયુ સર્વેક્ષણ હેઠળ 100થી વધુ શહેરોની હવાની ગુણવત્તા માટે નિરીક્ષણ કરવામાં આવે છે, જેનો ઉદ્દેશ સાકલ્યવાદી અભિગમ દ્વારા હવાની ગુણવત્તામાં સુધારો કરવાની યોજના છે.

હવાની ગુણવત્તા	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23	2023-24
બેઝ યર 2017ની સરખામણીએ વાર્ષિક પીએમ ₁₀ ના સ્તરમાં ઘટાડો	85 શહેરોમાં સુધારો	102 શહેરોમાં સુધારો	95 શહેરોમાં સુધારો	90 શહેરોમાં સુધારો	નાણાકીય વર્ષના આધારે ગણતરી કરવામાં આવે છે તેથી ડેટાની રાહ જોવાઈ રહી છે

સર્ક્યુલર ઇકોનોમી મિશન સર્ક્યુલર ઇકોનોમી: સર્ક્યુલર ઇકોનોમી (સીઇ)ના વિકાસ માટે 11 સમિતિઓની રચના કરવામાં આવી અને 10 વેસ્ટ કેટેગરી (લિ-આયન બેટરી) માટે એક્શન પ્લાનની રચના કરવામાં

આવી. ઇ-વેસ્ટ; ઝેરી અને જોખમી ઔદ્યોગિક કચરો; સ્કેપ મેટલ (ફેરસ અને નોનફેરસ); ટાયર અને રબર; એન્ડ ઓફ લાઈફ વ્હીકલ્સ, જીપ્સમ, વપરાયેલ તેલ, મ્યુનિસિપલ ઘન કચરો અને સોલર પેનલ્સ). તદનુસાર, આબોહવા લક્ષ્યોને પ્રાપ્ત કરવા તરફ ઝડપથી આગળ વધવા માટે પરિપત્ર અર્થતંત્રના મિશનને પ્રોત્સાહન આપવા માટે નીચેના સુધારા કરવામાં આવ્યા હતા.

એ. પ્લાસ્ટિક વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ નિયમમાં 27.04.2023ના રોજ સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.

ખ. વપરાયેલા તેલ માટે વિસ્તૃત ઉત્પાદક જવાબદારી (ઇપીઆર)માં 18.09.2023ના રોજ સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.

સી. ઇ-વેસ્ટ (મેનેજમેન્ટ) નિયમોમાં 30.01.2023ના રોજ સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.

ડી. બેટરી વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ રૂલ્સમાં 25.10.2023ના રોજ સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.

ઈ. વેસ્ટ ટાયર, 2022" 21.07.2022ના રોજ.

વર્ષ 2022-23 માટે આશરે 3.07 મિલિયન ટનના કુલ પ્લાસ્ટિક પેકેજિંગને ઇપીઆર હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યું છે. રજિસ્ટર્ડ પીઆઈબીઓ: 31099 રજિસ્ટર્ડ પ્લાસ્ટિક વેસ્ટ પ્રોસેસર્સ: 2289, ઓક્ટોબર 2023 સુધી.

વન્યજીવન

ચિત્તાનું ટ્રાન્સકોન્ટિનેન્ટલ સ્થળાંતર: નામિબિયાના 8 ચિત્તા અને દક્ષિણ આફ્રિકાના 12 ચિત્તાઓને અનુક્રમે સપ્ટેમ્બર 22 અને ફેબ્રુઆરી, 2023માં કુનો નેશનલ પાર્કમાં સ્થળાંતરિત કરવામાં આવ્યા છે. 1940ના દાયકાના અંતભાગમાં/1950ના દાયકાની શરૂઆતમાં ચિત્તા દેશમાં લુપ્ત થઈ ગયા હતા.

50 વર્ષના પ્રોજેક્ટ ટાઇગર: ઓગસ્ટ 2023 માં બહાર પાડવામાં આવેલા તાજેતરના વાઘ વસ્તી ગણતરીના અહેવાલ મુજબ ભારતમાં વિશ્વમાં વાઘની 75 ટકાથી વધુ વસ્તી વસે છે. વાઘ આકલન (2022) વર્ષ 2014માં 2226થી વધીને વર્ષ 2023માં 3,682 થઈ ગયું છે, જેમાં બાકી કેટેગરી સાથે 12 વાઘ અભયારણ્ય છે. આંતરરાષ્ટ્રીય બિગ કેટ એલાયન્સ (આઈબીસીએ) વાઘ સહિત વૈશ્વિક બિગ કેટ્સના સંરક્ષણ માટે ભારતના માનનીય પ્રધાનમંત્રી દ્વારા 9 એપ્રિલ 2023ના રોજ શરૂ કરવામાં આવ્યું છે.

ફ્લોરા, પ્રાણીસૃષ્ટિ અને હર્બેરિયમ રેકોર્ડ્સનું ડિજિટાઇઝેશન: બીએસઆઈ (BSI) અને ઝેડએસઆઈ (ZSI)એ ભારતીય પ્રાણીસૃષ્ટિના નમૂનાના પ્રકાર અને બિન-પ્રકારની 45000 ઇબીઓ સાથે 16500 નમૂનાઓનું ડિજિટાઇઝેશન હાથ ધર્યું છે. ઝેડએસઆઈએ 27 રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો તેમજ દેશભરના તમામ 10 બાયોજિયોગ્રાફિક ઝોનમાંથી પ્રાણીસૃષ્ટિના દસ્તાવેજો પૂર્ણ કર્યા છે. હિમાલ જિયો પોર્ટલ પર 11 આઇએચઆર રાજ્યો અને 1 કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ (જમ્મુ-કાશ્મીર)માં 6124 સ્પ્રિંગના ડેટાને અવકાશી રીતે ઓનલાઇન જીઓ-ટેગ કરવામાં આવ્યા છે.

(આ માહિતી પ્રેસ ઇન્ફોર્મેશન બ્યુરોની અખબારી યાદીમાં આપવામાં આવી છે. <https://pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=1989522>)

વિધાનસભા પ્રશ્નોત્તરી : પર્યાવરણીય બાબતો

ડીપ-સી પાઈપલાઈન માટે પર્યાવરણીય સંમતિ

***15/3/486 શ્રી અર્જુનભાઈ મોઢવાડીયા (પોરબંદર): માનનીય ઉદ્યોગ મંત્રીશ્રી જણાવવા કૃપા કરશે કે -**

પ્રશ્ન	જવાબ
(૧) તા.૩૧/૦૭/૨૦૨૩ ની સ્થિતિએ રાજ્યમાં ડીપ-સી પાઈપ લાઈન નાંખવા માટે એન્વાયરમેન્ટ ઇમ્પેક્ટ એસેસમેન્ટના નોટીફિકેશન તા.૧૪/૦૯/૨૦૦૬ મુજબ પર્યાવરણીય સંમતિ લેવી જરૂરી છે તે હકીકત સાચી છે,	(૧) ના, જી.
(૨) જો હા, તો ઉક્ત સ્થિતિએ ઉક્ત એન્વાયરમેન્ટ ઇમ્પેક્ટ રીપોર્ટ ક્યારે અને કોના દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવ્યો, અને	(૨) પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી.
(૩) ઉક્ત સ્થિતિએ પર્યાવરણીય સંમતિ માટે દરખાસ્ત ક્યારે મોકલવામાં આવી?	(૩) પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી.

રાજ્યમાં ડીપ-સી પાઈપલાઈનની કામગીરી

***15/3/483 શ્રી શૈલેષ પરમાર (દાણીલીમડા): માનનીય ઉદ્યોગ મંત્રીશ્રી જણાવવા કૃપા કરશે કે -**

પ્રશ્ન	જવાબ
(૧) તા.૩૧/૦૭/૨૦૨૩ ની સ્થિતિએ રાજ્યમાં ડીપ-સી પાઈપ લાઈન નાંખવામાં આવનાર છે, તે હકીકત સાચી છે,	(૧) હા, જી. રાજ્યમાં અમદાવાદ, વડોદરા, સરીગામ, સુરત, અંકલેશ્વર તથા ઝગડિયા, વાપી તેમજ જેતપુર ખાતે ડીપ-સી પાઈપ લાઈન નાંખવામાં આવનાર છે.
(૨) જો હા, તો ઉક્ત પાઈપ લાઈન ક્યાંથી ક્યાં સુધીમાં નાંખવામાં આવશે અને કૂલ કેટલી રકમનો ખર્ચ થનાર છે,	(૨) જેતપુર ખાતેના ઔદ્યોગિક એકમોથી પોરબંદર (નવી બંદર) સુધીની ડીપ સી ડીસ્ટ્રિબ્યુશન પાઈપલાઈનની કામગીરીમાં ૧૦ વર્ષની મરામત તથા નિભાવણી સહિત અંદાજિત રૂ ૬૭૫.૦૦ કરોડનો ખર્ચ થનાર છે.

ક્રમાંક	પ્રોજેક્ટ	હાલની પરિસ્થિતિ
૧	સરીગામ	<ul style="list-style-type: none"> • સરીગામ ખાતે તડ્ડામ નજીક પાઈપલાઈન દ્વારા ઉંડા દરિયામાં છોડવા માટેનો પ્રોજેક્ટ છે. • સદર પ્રોજેક્ટનો અંદાજિત કુલ ખર્ચ ૧૮૭.૫૦ કરોડ રૂપિયા છે.

૨	વાપી	જવાબ
		<ul style="list-style-type: none"> • વાપી ખાતે NIO દ્વારા સુચિત ડિસ્પોઝલ પોઈન્ટ સુધીની ઉંડા દરિયામાં પાઈપલાઈન નાખવાનો પ્રોજેક્ટ છે. • સદર પ્રોજેક્ટનો અંદાજિત ખર્ચ ૧૦૧૨.૦૫ કરોડ રૂપિયા છે.

૩	અંકલેશ્વર તથા ઝગડિયા	<ul style="list-style-type: none"> અંકલેશ્વર તથા ઝગડિયા ખાતે પાઈપલાઈન દ્વારા ખંભાતના અખાતમાં કાંટિયાજળ પાસે ઉંડા દરિયામાં છોડવામાં આવશે. સદર પ્રોજેક્ટનો અંદાજિત ખર્ચ રૂ.૭૬.૦૫ કરોડ રૂપિયા છે.
---	----------------------	--

૪	સુરત	<ul style="list-style-type: none"> સુરત પુર્વ દિશા સ્થિત પલાસણા તથા કડોદરા અને પશ્ચિમ દિશા સ્થિત સચિન તથા પડિસરા ખાતે NIO દ્વારા સુચિત ડિસ્પોઝલ પોઈન્ટ સુધી ઉંડા દરિયામાં છોડવા માટે પાઈપલાઈન નાખવાનો સદર પ્રોજેક્ટ છે. સદર પ્રોજેક્ટનો અંદાજિત ખર્ચ રૂ.૪૮૪૧.૮૫ કરોડ રૂપિયા છે.
---	------	---

૫	જેતપુર	જેતપુર ખાતેના ઔદ્યોગિક એકમોથી પોરબંદર (નવીબંદર) સુધીની ડીપસી ડીસ્ચાર્જ પાઈપલાઈનની કામગીરીમાં ૧૦ વર્ષ ની મરામત તથા નિલાવણી સહિત અંદાજિત રૂ.૬૭૫.૦૦ કરોડનો ખર્ચ થનાર છે.
૬	અમદાવાદ	<ul style="list-style-type: none"> જરૂરી અમલીકરણની કામગીરી જીઆઈડીસી દ્વારા કરવાનો નિર્ણય થયેલ છે. જેનો અંદાજિત ખર્ચ રૂ. ૧૪૭૮.૦૦ કરોડ થનાર છે. (વહીવટી મંજૂરી અનુસાર)

૭	વડોદરા	<ul style="list-style-type: none"> વડોદરા એન્વાયરો ચેનલ લીમિટેડ દ્વારા એક્ઝટીપીની કામગીરી પુર્ણ થયા પછી જી.ડબલ્યુ.આઈ.એલ દ્વારા વિગતવાર અમલીકરણ હાથ ધરવામાં આવેલ છે. જેનો અંદાજિત ખર્ચ રૂ.૧૨૮.૦૦ કરોડ થનાર છે. (વહીવટી મંજૂરી અનુસાર)
---	--------	---

(૩) ઉક્ત ખર્ચમાં રાજ્ય સરકાર અને ઉદ્યોગોનો કેટલો હિસ્સો છે, અને

૧	અમદાવાદ તથા વડોદરા	ઉદ્યોગો દ્વારા ૩૦% અને ૭૦% ખર્ચ રાજ્ય સરકાર ભોગવશે
૨	સરીગામ, વાપી, અંકલેશ્વર તથા ઝગડીયા, સુરત અને જેતપુર	ઉદ્યોગો દ્વારા ૨૦% અને ૮૦% ખર્ચ રાજ્ય સરકાર ભોગવશે

(૪) ઉક્ત સ્થિતિએ ઉક્ત કામગીરી કયા તબક્કે છે?

ક્રમાંક	પ્રોજેક્ટ	હાલની પરિસ્થિતિ
૧	સરીગામ	ટેન્ડર પ્રક્રિયા હાથ ધરેલ છે.
૨	વાપી	CETP માટે EC ની મંજૂરીની

પ્રક્રિયા હાથ ધરેલ છે.

૩	અંકલેશ્વર તથા ઝગડિયા	ટેંડર પ્રક્રિયા હાથ ધરેલ છે.	૬	અમદાવાદ	જરૂરી અમલીકરણની કામગીરી જીઆઈડીસી દ્વારા કરવાનો નિર્ણય થયેલ છે.
૪	સુરત	CETP માટે EC ની મંજૂરીની પ્રક્રિયા હાથ ધરેલ છે.	૭	વડોદરા	વડોદરા એન્વાયરો ચેનલ લીમીટેડ દ્વારા એફટીપીની કામગીરી પુર્ણ થયા પછી જી.ડબલ્યુ.આઈ.એલ. દ્વારા વિગતવાર અમલીકરણ હાથ ધરવામાં આવેલ છે.
૫	જેતપુર	સર્વે, ઇન્વેસ્ટિગેશન ડિઝાઇન, ઍજીનીયરીંગ, જમીન વપરાશ હક સંપાદન, પર્યાવરણીય મંજૂરી સહિત તમામ મંજૂરીઓની કામગીરી હાલ પ્રગતીમાં છે			

ડીપ-સી પાઈપલાઈન માટે ફીઝીબીલિટી સ્ટડી રીપોર્ટ

* 15/3/476 શ્રી કિરીટકુમાર પટેલ (પાટણ): માનનીય ઉદ્યોગ મંત્રીશ્રી જણાવવા કૃપા કરશે કે -

પ્રશ્ન

(૧) તા.૩૧/૦૭/૨૦૨૩ ની સ્થિતિએ છેલ્લા બે વર્ષમાં રાજ્યમાં ડીપ-સી પાઈપ લાઈન નાખવા અંગે ફીઝીબીલિટી સ્ટડી રીપોર્ટ ક્યારે તૈયાર કરવામાં આવેલ,

જવાબ

(૧) તા.૩૧/૦૭/૨૦૨૩ની સ્થિતિએ છેલ્લા ૨ વર્ષમાં અમદાવાદ, વડોદરા, અને જેતપુર ના ઔદ્યોગિક વિસ્તારના એફલુએન્ટ ના નિકાલ માટેની ડીપ-સી ડીસ્ચાર્જ પાઈપ લાઈનની યોજના માટે ફીઝીબીલિટી સ્ટડી રીપોર્ટ પાણી પૂરવઠા વિભાગ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ નથી.

રાજ્યમાં સરીગામ, સુરત, અંકલેશ્વર તથા ઝગડિયા, વાપી ખાતે ડીપ-સી પાઈપ લાઈન નાંખવા અંગે ફીઝીબીલિટી સ્ટડી રીપોર્ટ સંલગ્ન SPV દ્વારા કરાવવામાં આવેલ છે.

ક્રમાંક	પ્રોજેક્ટ	ફીઝીબીલિટી સ્ટડી રીપોર્ટ સમય
૧	સરીગામ	૨૦૨૧-૨૨
૨	સુરત	૨૦૨૧-૨૨
૩	અંકલેશ્વર તથા ઝગડિયા	૨૦૨૧-૨૨
૪	વાપી	૨૦૧૮-૧૯

(૨) ઉક્ત રીપોર્ટ કઈ એજન્સી દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ,

(૨) ઉક્ત રિપોર્ટની કામગીરી પાણી પૂરવઠા વિભાગ દ્વારા કોઈ પણ એજન્સીને સોંપવામાં આવેલ નથી. ગુજરાત ઔદ્યોગિક વિકાસ નિગમ દ્વારા નીચે મુજબની એજન્સીઓ મારફત રીપોર્ટ તૈયાર કરેલ છે.

ક્રમાંક	પ્રોજેક્ટ	એજન્સી
૧	સરીગામ	મે. કદમ ઍવાયરોનમેંટ કન્સલ્ટન્ટ
૨	સુરત	મે. એન્પ્રો ઍવાયરોનમેંટ કન્સલ્ટન્ટ
૩	અંકલેશ્વર તથા ઝગડિયા	મે. ઍલુનીયર્સ ઈંડિયા લી.
૪	વાપી	મે. કદમ ઍવાયરોનમેંટ કન્સલ્ટન્ટ

(૩) ઉક્ત રીપોર્ટ સરકારને ક્યારે મળેલ, અને

(૩) અમદાવાદ, વડોદરા અને જેતપુર માટે લાગુ પડતું નથી. અન્ય જગ્યા માટે નીચેની વિગતે રીપોર્ટ કરેલ છે.

ક્રમાંક	પ્રોજેક્ટ	સરકારશ્રીને પ્રોજેક્ટ રજુ કર્યા તારીખ
૧	સરીગામ	મે ૨૦૨૨
૨	સુરત	ઓગસ્ટ ૨૦૨૨
૩	અંકલેશ્વર તથા ઝગડિયા	ઓગસ્ટ ૨૦૨૨
૪	વાપી	ઓગસ્ટ ૨૦૨૨

(૪) ઉક્ત સ્થિતિએ ઉક્ત રીપોર્ટ પેટે કોને કેટલી રકમ ચુકવવામાં આવી?

(૪) અમદાવાદ, વડોદરા અને જેતપુર માટે લાગુ પડતું નથી. અન્ય જગ્યા માટે નીચેની વિગતે રકમ ચૂકવાયેલ છે.

ક્રમાંક	પ્રોજેક્ટ	ચુકવણાની વિગતો
૧	સરીગામ	સદર કામ પેટે એજન્સી ને ચુકવણું સંલગ્ન SPV દ્વારા એજન્સીને રીપોર્ટ પેટે રૂ. ૬,૩૭,૫૦૦/- નું ચુકવણું કરવામાં આવેલ.
૨	સુરત	નિગમ દ્વારા આજદિન સુધી કોઈ ચુકવણું કરવામાં આવેલ નથી.
૩	અંકલેશ્વર તથા ઝગડિયા	સદર કામ પેટે સંલગ્ન SPV દ્વારા એજન્સીને રીપોર્ટ પેટે રૂ. ૨,૩૦,૩૫,૦૦૦/- નું ચુકવણું કરવામાં આવેલ છે.
૪	વાપી	નિગમ દ્વારા આજદિન સુધી કોઈ ચુકવણું કરવામાં આવેલ નથી.

(સંદર્ભ: ગુજરાત વિધાનસભા પ્રશ્નોત્તરી, 15 મી વિધાનસભાનું ત્રીજું સત્ર સપ્ટેમ્બર 2023)

અમદાવાદ જિલ્લામાં ઘન કચરાના પ્લાન્ટ

* 15/3/393 શ્રી શૈલેષ પરમાર (દાણીલીમડા) : માનનીય ચૌદમી ગુજરાત વિધાનસભાના ત્રીજા સત્રમાં તા.૨૨/૦૨/૧૯ ના રોજ પંદરમી અતારાંકિત યાદીમાં સભાગૃહમાં રજૂ થયેલ અતારાંકિત પ્રશ્ન ક્રમાંક-૧૭૦૮ ના અનુસંધાને માનનીય મુખ્યમંત્રીશ્રી (શહેરી વિકાસ) જણાવવા કૃપા કરશે કે:-

- પ્રશ્ન (૧) તા.૩૦/૦૬/૧૮ની સ્થિતિએ અમદાવાદ જિલ્લામાં એકપણ નગરપાલિકામાં ઘન કચરાના નિકાલના પ્લાન્ટ કાર્યરત ન હતા તો તા.૩૧/૦૭/૨૩ની સ્થિતિએ અમદાવાદ જિલ્લાની કઈ નગરપાલિકામાં ઘન કચરાના નિકાલના પ્લાન્ટ કાર્યરત કરવામાં આવ્યા,
- જવાબ (૧) તા.૩૦/૦૬/૧૮ની સ્થિતિએ અમદાવાદ જિલ્લામાં એકપણ નગરપાલિકામાં ઘન કચરાના નિકાલના પ્લાન્ટ કાર્યરત ન હતા તો તા.૩૧/૦૭/૨૩ની સ્થિતિએ અમદાવાદ જિલ્લાની વિરમગામ નગરપાલિકામાં ઘન કચરાના નિકાલ માટે વર્મી કમ્પોસ્ટ પ્લાન્ટ કાર્યરત કરવામાં આવેલ છે.

- (૨) ઉક્ત સ્થિતિએ કઈ નગરપાલિકામાં ઘન કચરાના નિકાલના પ્લાન્ટ કાર્યરત કરવાના બાકી છે, તેના કારણો શા છે, અને
- (૨) ઉક્ત સ્થિતિએ સાણંદ, બાવળા, બારેજ, ઘોળકા અને ઘંઘુકા નગરપાલિકામાં ઘન કચરાના નિકાલના પ્લાન્ટ કાર્યરત કરવાના બાકી છે, તેના કારણો નીચે મુજબ છે,

ક્રમ	નગરપાલિકા	કારણો
૧	સાણંદ	ઘન કચરાના નિકાલ માટે સિવિલ વર્કની કામગીરી (કમ્પાઉન્ડ વોલ, ટોઈલેટ બ્લોક, પેવર બ્લોક વિગેરે) પ્રગતિમાં છે. આ કામગીરી પૂર્ણ થયેથી ઘન કચરાના નિકાલ માટે પ્લાન્ટ કાર્યરત કરવામાં આવશે.
૨	બાવળા	ઘન કચરાના નિકાલ પ્લાન્ટની સિવિલ વર્કની કામગીરીમાં જમીન વિવાદના કારણે વિલંબ થયેલ છે. MRF સેન્ટર તેમજ સેઝીગેશન પ્લાન્ટ SBM 2.0/15 માં નાણાપંચમાંથી આયોજન પ્રગતિમાં છે. જે કામગીરી પૂર્ણ થયેથી પ્લાન્ટ પૂર્ણ કાર્યક્ષમતાથી કાર્યરત બનશે.
૩	બારેજ	હાલ કામગીરી ચાલુ છે અને ટૂંક સમયમાં કામગીરી પૂર્ણ કરવામાં આવશે.
૪	ઘોળકા	ઘન કચરાના નિકાલ માટે હાલમાં લેગસી વેસ્ટના પ્રોસેસિંગની કામગીરી ચાલુ છે. જે પૂર્ણ થયેથી ઘન કચરાના નિકાલ માટેની કામગીરી હાથ

		ઘરવામાં આવશે.
૫	ઘંઘુકા	ઘંઘુકા નગરપાલિકામાં સૂકા કચરા MRFની કામગીરી ચાલુ હોઈ, તેમજ ભીના કચરા માટે પીટ કમ્પોસ્ટમાં મરામતની જરૂરિયાત હોઈ તે કામગીરી પૂર્ણ થયા પછી કામગીરી શરૂ કરવામાં આવશે.

(૩) ઉક્ત બાકી (૩) નગરપાલિકામાં ક્યાં સુધીમાં ઘન કચરાના નિકાલના પ્લાન્ટ કાર્યરત કરવામાં આવશે?

ક્રમ	નગરપાલિકા	પ્લાન્ટ કાર્યરત કરવામાં આવશે
૧	સાણંદ	ઓક્ટોબર - ૨૦૨૪
૨	બાવળા	ડિસેમ્બર - ૨૦૨૪
૩	બારેજા	ડિસેમ્બર - ૨૦૨૩
૪	ઘોળકા	એપ્રિલ - ૨૦૨૪
૫	ધંધુકા	ડિસેમ્બર - ૨૦૨૪

રાજ્યમાં ડોલ્ફીનની વસ્તી

* 15/3/209 : શ્રી કેશુભાઈ પટેલ (ભુજ): માનનીય વન અને પર્યાવરણ મંત્રીશ્રી જણાવવા કૃપા કરશે કે:-

પ્રશ્ન

જવાબ

- (૧) રાજ્યમાં ડોલ્ફીનની વસ્તી ગણતરી કેટલા વર્ષે કરવામાં આવે છે, (૧) રાજ્યમાં ડોલ્ફીનની વસ્તી ગણતરી માટે કોઈ કાર્યપ્રણાલી નક્કી કરવામાં આવેલ નથી.
- (૨) રાજ્યમાં ડોલ્ફીનની છેલ્લી વસ્તી ગણતરી ક્યારે કરવામાં આવેલ છે, અને (૨) ડિસેમ્બર-૨૦૨૨ થી જાન્યુઆરી-૨૦૨૩.
- (૩) તા. ૩૧/૦૩/૨૩ની સ્થિતિએ રાજ્યમાં ડોલ્ફીનની કુલ વસ્તી કેટલી છે? (૩) અંદાજીત ૨૧૧.

રાજ્યમાં ડોલ્ફીનના સંરક્ષણ માટે ઓથોરીટી

* 15/3/210 : શ્રી વિરેન્દ્રસિંહ જાડેજા (રાપર): માનનીય વન અને પર્યાવરણ મંત્રીશ્રી જણાવવા કૃપા કરશે કે:-

પ્રશ્ન

જવાબ

- (૧) તા.૩૧/૦૩/૨૩ની સ્થિતિએ રાજ્યમાં ડોલ્ફીનના સંરક્ષણ માટે કોઈ ઓથોરીટી છે, અને (૧) ના, જી.
- (૨) જો હા, તો તેનું કાર્યક્ષેત્ર શું છે? (૨) પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી.

બિપરજોય વાવાઝોડાથી નુકશાની પેટે કેન્દ્ર સરકાર તરફથી મળેલ રાહત

* ૧૫/૩/૩૬૯ : ગેનીબેન ઠાકોર (વાવ): માનનીય મુખ્યમંત્રીશ્રી (આપત્તિ વ્યવસ્થાપન) જણાવવા કૃપા કરશે કે:-

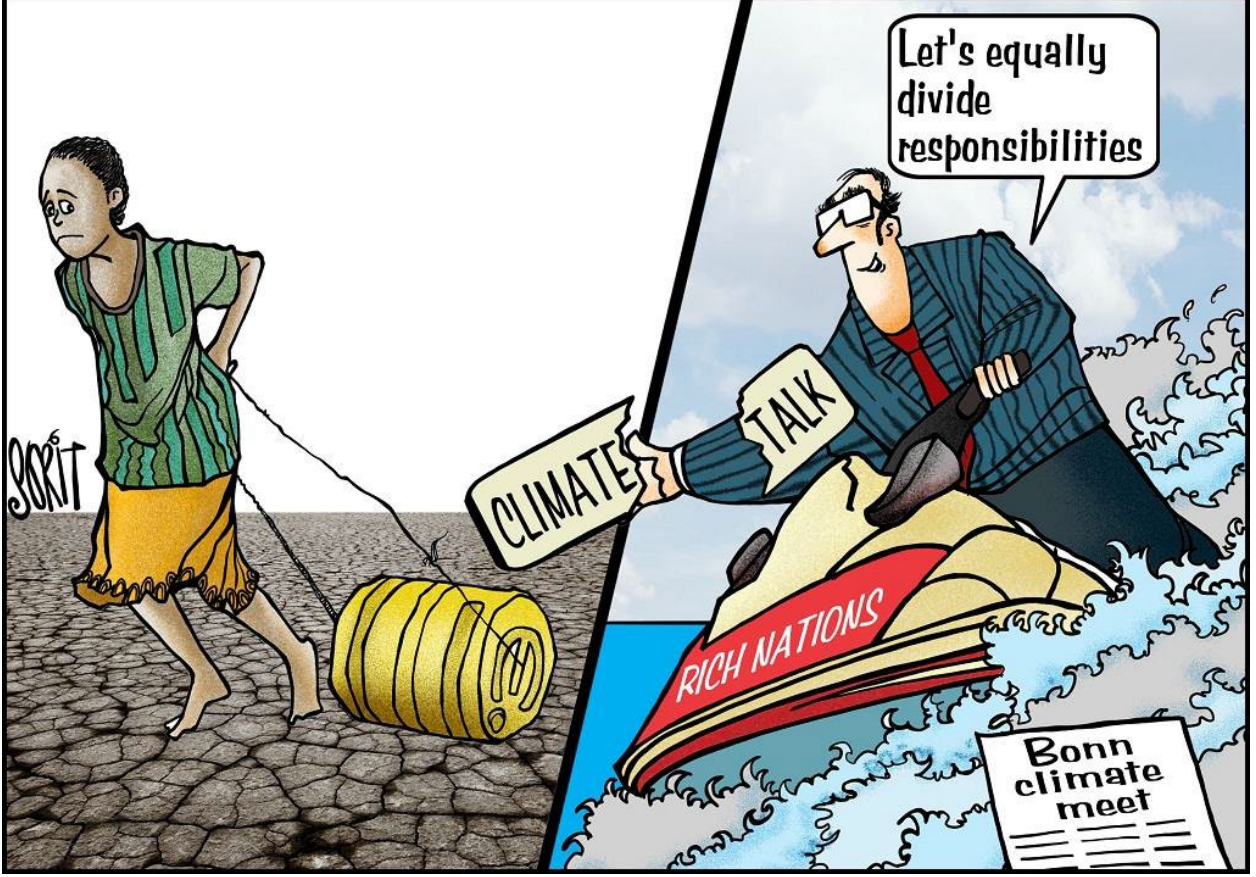
પ્રશ્ન

જવાબ

- (૧) જૂન-૨૦૨૩માં ગુજરાતમાં આવેલ બિપરજોય વાવાઝોડાથી નુકશાની પેટે રાજ્ય સરકારે કેન્દ્ર સરકાર સમક્ષ કેટલી રકમની માંગણી કરી, અને (૧) જૂન-૨૦૨૩માં ગુજરાતમાં આવેલ બિપરજોય વાવાઝોડાથી નુકશાની પેટે રાજ્ય સરકારે કેન્દ્ર સરકાર સમક્ષ તા.૧૮/૦૭/૨૦૨૩ના મેમોરેન્ડમથી રૂ.૭૦૦.૪૨ કરોડની રકમની માંગણી કરેલ છે.
- (૨) તા.૩૧/૦૭/૨૦૨૩ સુધીમાં તે અન્વયે કેન્દ્ર સરકાર તરફથી ક્યારે કેટલી રકમ મળી? (૨) કેન્દ્ર સરકાર તરફથી કોઈ રકમ મળેલ નથી.

(સંદર્ભ: ગુજરાત વિધાનસભા અતારાંકિત પ્રશ્નોત્તરી, 15 મી વિધાનસભાનું ત્રીજું સત્ર સપ્ટેમ્બર 2023)

મૌસમ પરિવર્તન અને આપણે
ક્લાઇમેટ ચેઇન્જને ગંભીરતાથી લેવાનો સમય પાક્યો

પૃથ્વીના તાપમાનમાં થઇ રહેલો વધારો આપણા રોજિંદા જીવનને ગંભીર અસર પહોંચાડી રહ્યો છે. 2019નું વરસ વિદાય લઈ રહ્યું હતું ત્યારે ચીનના વુહાન શહેરમાં કોરોના નામની બીમારીને કારણે એક પછી એક લોકો બીમાર પડી રહ્યા છે એવા નાનકડા સમાચાર અખબારોમાં અંદરના પાને આવ્યા હતા. ચીનમાં કોરોનાના કેસ વધ્યા એ સાથે છાપામાં પ્રકાશિત થતા આ અંગેના સમાચારનું કદ થોડું વધ્યું હતું. બાદમાં આ બિમારી યુરોપ અને અમેરિકા સહિતના દેશોમાં પ્રસરી હતી. ત્યારે પણ આ આપણે ત્યાં આ સમાચાર માત્ર અખબારો અને સમાચાર માધ્યમોના 'વધુ એક સમાચાર' તરીકે લેવામાં આવતા હતા. પણ 2020ની જાન્યુઆરીમાં કેરળમાં કોરોનાના પ્રથમ કેસ સામે આવ્યા એ સાથે આપણે જાણે ઊંઘમાંથી સફાળા જાગ્યા હોય એમ અચાનક આપણે આ બીમારીને ગંભીરતાથી લેવા લાગ્યા અથવા તો કહો ગંભીરતાથી લેવાની ફરજ પડી કારણ કે "દિવસે ના વધે એટલો રાતે વધે" એવા પેલા કાલ્પનિક રાક્ષસની જેમ કોરોના વીજળીની ગતિએ ફેલાઈ રહ્યો હતો.

અને લોકો માત્ર બિમાર પડતા નહોતા પણ જીવ પણ ગુમાવી રહ્યા હતા. બાદમાં જે થયું એ સમગ્ર દુનિયા જાણે છે. કોરોનાની પહેલી અને બીજી લહેરે જે ખાનાખરાબી સર્જી એની ભરપાઈ આજે પણ લોકો કરી રહ્યાં છે. અને તેના કારણે લોકોએ સ્વજનોને અકાળે ગુમાવ્યા એનું નુકસાન તો કદાચ ક્યારેય ભરપાઈ થઈ શકે એમ નથી.

અહીં સવાલ થશે કે લેખનો વિષય તો ક્લાઇમેટ ચેઇન્જ છે તો પછી કોરોના મહામારીની વાત કેમ થઈ રહી છે? તેનું કારણ એ છે કે ક્લાઇમેટ ચેઇન્જના કારણે દુનિયાભરમાં જે ખાનાખરાબી સર્જાઈ રહી છે એ પણ કોરોનાની જેમ જ ગંભીર છે. તફાવત માત્ર એટલો છે કે કોરોનાનું સંક્રમણ લેબોરેટરીના ટેસ્ટમાં પકડી શકાતું હતું. જ્યારે ક્લાઇમેટ ચેઇન્જની માઠી અસર આપણને થઈ રહી હોવા છતાં આપણે એના પ્રત્યે સજાગ નથી. આજે જગતમાં એક પણ એવી વ્યક્તિ નહીં હોય જેના પર ક્લાઇમેટ ચેઇન્જની પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ અસર થઈ ન હોય. અત્યાર સુધી અખબારોમાં ક્લાઇમેટ ચેઇન્જ વિશેના સમાચારને લોકો 'વધુ એક સમાચાર' તરીકે લેતા આવ્યા હતા પણ હવે જાગવાનો સમય પાકી ગયો છે. ક્લાઇમેટ ચેઇન્જ અથવા જળવાયુ પરિવર્તન આપણા ખાનપાન, રહેણીકરણી, આબોહવા તથા આપણા ખર્ચને પણ અસર પહોંચાડી રહ્યું છે. ક્લાઇમેટ ચેઇન્જનો સામનો આપણે પોતાના માટે નહીં પણ ભાવિ પેઢી માટે પણ કર્યા વિના છૂટકો નથી. આકરી ગરમી, પૂર કે ભારે વરસાદ દરમિયાન દિવસો સુધી સ્કૂલ બંધ કરવાની ફરજ પડે છે. કુદરતના આ આક્રમક સ્વરૂપનું કારણ બીજું કંઈ નહીં પણ ક્લાઇમેટ ચેઇન્જ છે.

"ક્લાઇમેટ ચેઇન્જ કાલ્પનિક નથી" વર્ષ 2001 બાદ એવી ચર્ચા શરૂ થઈ હતી કે ક્લાઇમેટ ચેઇન્જ વાસ્તવિક નહીં પણ કાલ્પનિક સમસ્યા છે. કથિત નિષ્ણાતોએ એવી દલીલ કરી હતી કે પૃથ્વીના તાપમાનમાં વધારો આજકાલનો નથી એ તો સદીઓથી ચાલતી આવતી પ્રક્રિયા છે એટલે જળવાયુ પરિવર્તન જેવું કશું નથી. જોકે બાદમાં દુનિયાભરના વિજ્ઞાનીઓએ વિસ્તૃત અભ્યાસ, સેટેલાઇટ ઇમેજીસ સાથે એ પુરવાર કર્યું કે ક્લાઇમેટ ચેઇન્જ કાલ્પનિક નહીં પણ વાસ્તવિક સમસ્યા છે. ક્લાઇમેટ ચેઇન્જ એ મુખ્યત્વે પૃથ્વીની આબોહવામાં આવેલું પરિવર્તન અને તાપમાનમાં થયેલો અસામાન્ય વધારો છે. ક્લાઇમેટ ચેઇન્જની અસર જેટલી ઝડપથી સામે આવી રહી છે એ જોતા તેને નિયંત્રણમાં લેવા માટેનાં પગલાં પણ બમણી ઝડપે લેવા પડે એવી સ્થિતિ છે. હાલ દુબઈમાં આ અંગે સીઓપી-28(કોન્ફરન્સ ઓફ ધ પાર્ટીઝ)ની બેઠક મળી રહી છે. '28'ના આંકડાનો મતલબ એ છે આ સીઓપીનું 28મું સત્ર છે. ક્લાઇમેટ ચેઇન્જનો સામનો કરવા માટે યુનાઇટેડ નેશન્સ દ્વારા જે માળખું તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું એ હેઠળ દુનિયાભરના દેશો સીઓપીના નેજા હેઠળ એકત્ર થઈને ક્લાઇમેટ ચેઇન્જનો સામનો કરવા માટે સહિયારા પ્રયાસો કરે છે. જોકે વિકાસશીલ દેશો અને

વિકસિત દેશો વચ્ચે કોણ 'કુરબાની આપે' એ મુદ્દે વર્ષોથી વિખવાદ ચાલી રહ્યો છે. જેના કારણે હજુ સુધી સીઓપી હેઠળ નક્કર પગલાં લઈ શકાયાં નથી.

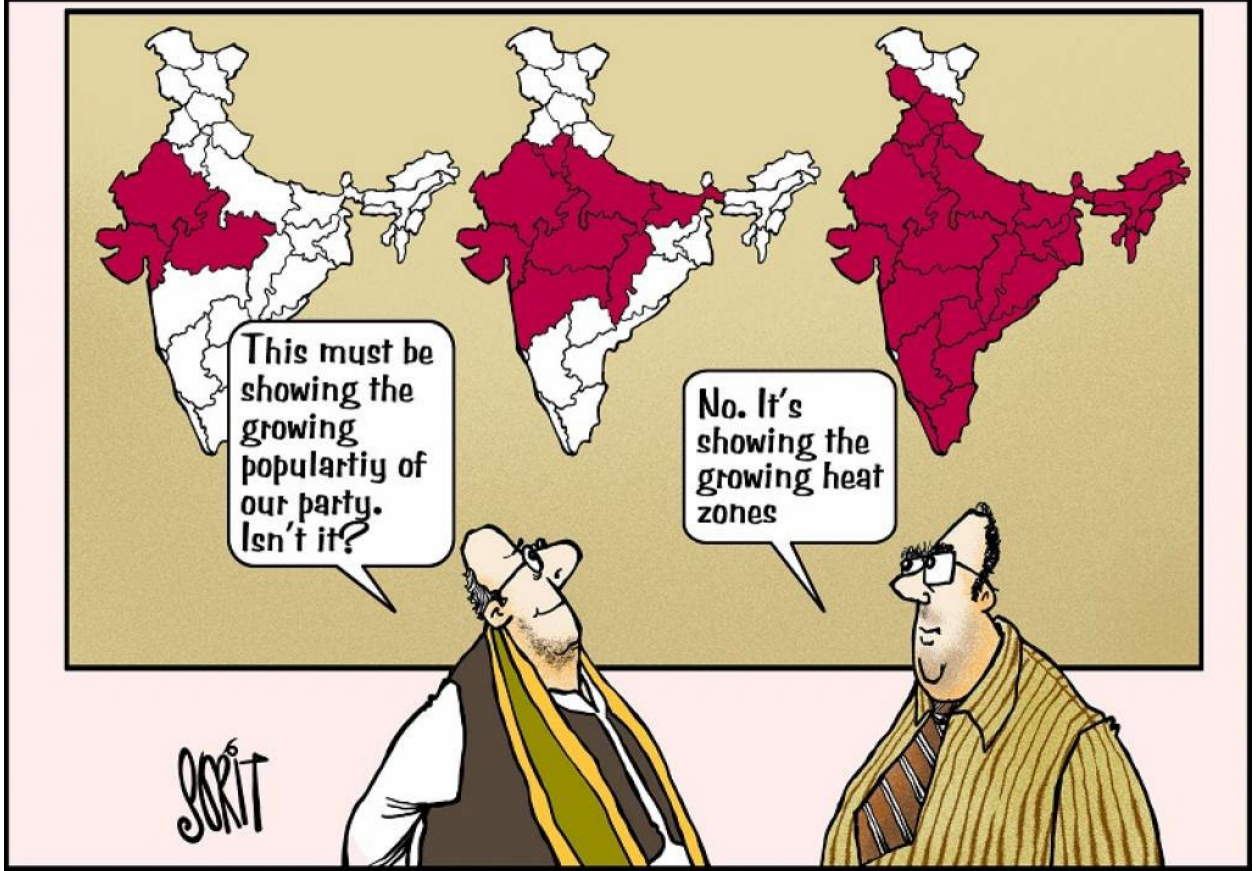
ચિંતા કઈ વાતને લઈને છે? : પૃથ્વીના તાપમાનમાં વર્ષો સુધી સરેરાશ એક ડિગ્રીનો વધારો થતો આવ્યો છે. તેનું કારણ પેટ્રોલ-ડીઝલ જેવા પદાર્થોના વપરાશને કારણે કાર્બન ડાયોક્સાઇડના ઉત્સર્જનમાં થયેલો વધારો છે. જોકે વિજ્ઞાનીઓ હવે ચિંતા વ્યક્ત કરી રહ્યા છે કે પૃથ્વીના તાપમાનમાં એક નહીં પણ સરેરાશ બે ડિગ્રીનો વધારો થવા જઈ રહ્યો છે. એનાં પરિણામે વર્ષ 2001 પછીના 17માંથી 16 વર્ષમાં પૃથ્વીનું સરેરાશ તાપમાન ઐતિહાસિક રીતે વધુ રહ્યું હતું. હાલમાં જ 2022ના વર્ષને અત્યાર સુધીનું સૌથી ગરમ વર્ષ જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું. અને હવે 2023નું વર્ષ અગાઉના તમામ રેકોર્ડ્સ તોડશે એવી આગાહી કરી દેવામાં આવી છે. ગરમી લાગે ત્યારે આપણે એસી ચાલુ કરીને રાહત મેળવી લઈએ છીએ પણ ત્યારે આપણને કલ્પના નથી હોતી. દુનિયાભરમાં ધમધમતા કરોડો એસી પૃથ્વીના તાપમાનની શું વલે કરી રહ્યાં છે.

વધતું તાપમાન દરિયાને તોફાની બનાવે છે. ક્લાઇમેટ ચેન્જને કારણે પૃથ્વીના તાપમાનમાં થયેલા વધારાની અસર સમુદ્ર પર પડી રહી છે. સમુદ્રની સપાટીનું તાપમાન વધવાથી દુનિયાભરમાં એક પછી તોફાનો આવી રહ્યાં છે. હાલમાં જ બંગાળના અખાત અને તમિલનાડુના કાંઠા વિસ્તારમાં મિચોંગ વાવાઝોડાની અસર આપણે નજરે નિહાળી છે. તમિલનાડુ અને આંધ્ર પ્રદેશના દરિયાકાંઠા વિસ્તારમાં રહેતા 50 લાખથી વધુ લોકોને સલામત સ્થળે ખસેડવાની ફરજ પડી હતી. એટલું જ નહીં વાવાઝોડાની અસરને કારણે ચેન્નાઈ સહિતના તમિલનાડુનાં શહેરોમાં દિવસો સુધી પાણી ભરાયાં હતાં અને લોકોની હાલત કફોડી બની હતી. જોકે તેનું કારણ વિકાસના નામે થયેલું બેફામ નિર્માણ પણ છે. શહેરી આયોજનને લઈને આજે પણ આપણે પા-પા પગલી ભરી રહ્યા છે. હજારો વર્ષ જૂની સિંધુ સભ્યતાની તુલનામાં આજનું શહેરી આયોજન રેઢિયાળ છે. વક્રતા એ છે કે ભારતમાં શહેરોનો જે જૂનો વિસ્તાર છે એ પ્રમાણમાં સુવ્યવસ્થિત રીતે આયોજિત છે પણ શહેરોના નવા વિસ્તારોને ખરાબ રીતે વિકસાવવામાં આવ્યા છે. જેના કારણે આડેઘડ બાંધકામ કરી દેવામાં આવે છે. જેના કારણે પાણીના કુદરતી સ્ત્રોતોનો અંત આવે છે અને વરસાદી પાણીના નિકાલ માટે જગ્યા બચતી નથી. પરિણામે પૂરનું સંકટ સર્જાય છે. મુંબઈથી ચેન્નાઈ અને દિલ્હીથી હૈદરાબાદ સુધીનાં શહેરોમાં દર વર્ષે આ સ્થિતિ જોવા મળે છે.

"શું સરકાર કંઈક કરે એની રાહ જોઈશું?" સરેરાશ માન્યતા એવી છે કે ક્લાઇમેટ ચેન્જની સમસ્યાનો ઉકેલ લાવવા માટે સરકારે કંઈક કરશે. આપણે હાલ કંઈ કરવાની જરૂર નથી. પણ માન્યતા ઠીક નથી. ક્લાઇમેટ ચેન્જની અસરોને ખાળવા માટે સરકારના ભરોસે રહીશું તો ક્યારેય આ પડકારનો સામનો કરી નહીં શકીશું. સામાન્ય લોકોએ એવી જીવનશૈલી અપનાવવી પડશે

જેનાથી કુદરતને ઓછામાં ઓછું નુકસાન થાય. એ માટે પ્લાસ્ટિકનો શક્ય એટલો ઓછો ઉપયોગ કરવો પડશે તથા પેટ્રોલ-ડીઝલથી ચાલતા વાહનોનો ઉપયોગ શક્ય એટલો ટાળવો પડશે. કમસે કમ ટ્રાફિક સિગ્નલ પર ગ્રીન લાઇટ થાય ત્યાં સુધી વાહનને બંધ તો રાખી જ શકીએ છીએ. દરેક વ્યક્તિ કમ સે કમ એક વૃક્ષ વાવે તોપણ આ લડાઈમાં આપણે સરસાઈ મેળવી શકીએ છીએ. એટલું તો થઈ શકે ને!

(સાભાર: ગુજરાત સમાચાર, ન્યૂઝ વોચ વિભાગ)

(કાર્ટૂન ડાઉન ટુ અર્થ સામાયિકના સૌજન્યથી પ્રસિદ્ધ)

પર્યાવરણમિત્રના લેખોમાં વ્યક્ત થતા વિચારો સાથે સંપાદક મંડળ સહમત હોય તે જરૂરી નથી
ખાનગી વિતરણ અને શૈક્ષણિક હેતુ માટે પ્રકાશિત

પ્રકાશક : પર્યાવરણ મિત્ર 502 રાજ એવન્યુ, ભાઈકાકાનગર રોડ, થલતેજ ચાર રસ્તા પાસે,

અમદાવાદ - 380059 ફોન : 079-26851321, 079-48950365

E-mail : pariyavaranimitra@yahoo.com

pariyavaranimitra502@gmail.com

Website : <http://pariyavaranimitra.org.in/>